

ØF-rapport nr. 12/2011

**Verdiskaping
og lokaløkonomiske virkninger
av turistforeningenes virksomhet**

**- en studie fra villreinfjellene i Setesdal Vesthei
Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei**

av

Arne Vasaasen

Birgitta Ericsson

Tittel: Verdiskaping og lokaløkonomiske virkninger av turistforeningenes virksomhet - en studie fra villrein fjellene i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei

Forfatter: Arne Vasaasen og Birgitta Ericsson

ØF-rapport nr.: 12/2011

ISBN nr.: 978-82-7356-687-4

ISSN nr.:

Prosjektnummer:

Prosjektnavn: Verdiskaping lokalt ved Den norske turistforening sin virksomhet

Oppdragsgiver: Rogaland fylkeskommune

Prosjektleder: Birgitta Ericsson

Referat:
I forbindelse med utarbeidingen av regionale planer for nasjonale villrein-områder innhentes det supplerende kunnskap på flere områder. Denne rapporten omhandler den lokale verdiskapingen og lokaløkonomiske virkninger som kan tilbakeføres til turistforeningenes aktivitet i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei. På grunnlag av regnskaps-rapporter, beregninger og skjønn er samlet verdiskaping beregnet til 26-28 millioner kr og de lokaløkonomiske effektene estimert til 28-32 millioner kr. Alle beregninger referer seg til året 2010.
En evt. økning av de lokaløkonomiske effektene antas å ligge primært i en økning i andelen lokale innkjøp av varer og tjenester. Det er der anslått et potensial på i størrelsesorden 10 millioner kr.
Turistforeningens virksomhet bidrar til å etablere felles aktivitetstilbud og arrangementer knyttet til friluftsliv, på steder som ellers neppe ville hatt slike tilbud.

Emneord: Turistforeningen, DNT, Stavanger turistforening, DNT Sør, Aust-Agder turistforening, verdiskaping, nasjonalt villreinområde

Dato: August 2011

Antall sider:

Pris: Kr 00,-

Utgiver: Østlandsforskning
Postboks 223
2601 Lillehammer

Telefon 61 26 57 00
Telefax 61 25 41 65
e-mail: post@ostforsk.no
http://www.ostforsk.no

Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1 0050 Oslo 1. Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale og strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

Forord

Denne rapporten er skrevet som avslutning på prosjektet om den lokale verdiskapingen av turistforeningenes virksomhet i planområdet for det nasjonale villreinområdet i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei. Området dekkes av tre turistforeninger, som alle har vært svært imøtekommende med regnskapstall og annen nyttig og relevant informasjon. Kontaktpersoner har vært Kjell Helle Olsen, Stavanger turistforening, Marit Søltnæs, DNT Sør (Kristiansand og Omegn Turistforening) og Dag Fagermyr, Aust-Agder turistforening, uten hvilkes hjelp prosjektet ikke ville latt seg gjennomføre.

Rogaland fylkeskommune, v/prosjektleder for planarbeidet med Heiplanen John Jastrej, har vært oppdragsgiver. Hos Den norske turistforening sentralt har fagsjef naturforvaltning Kjartan Askim bistått med tilgang til data og å åpne dører. Alle har bidratt med nyttig innsikt og kommentarer.

Takk til samtlige!

Hos Østlandsforskning har forsker Arne Vasaasen stått for det meste av arbeidet og rapporteringen, medarbeidere har vært forskerne Birgitta Ericsson og Svein Erik Hagen. Østlandsforskning står alene ansvarlig for evt. feil og mangler.

Lillehammer, august 2011

Svein Erik Hagen
forskningsleder

Birgitta Ericsson
prosjektleder

Innhold

Forord	3
Innhold	5
1 Innledning	7
1.1 Bakgrunn og formål for prosjektet	7
2 Kort om planområdet	9
3 Kort om turistforeningsvirksomheten i planområdet	11
3.1 Innledning.....	11
3.2 Stavanger Turistforening	11
3.3 Kristiansand og Opplands Turistforening (DNT Sør)	12
3.4 Aust-Agder Turistforening	12
4 Analyse	15
4.1 Kartlegging og tallfesting av verdiskaping og lokaløkonomiske virkninger av DNTs virksomhet.....	16
4.1.1 Verdiskaping hyttedrift	17
4.1.2 Verdiskaping arrangementer	23
4.1.3 Verdiskaping i alt	24
4.1.4 Andel av driftskostnader og lønnskostnader som er lokale.....	24
4.1.5 Fordeling på ulike typer driftsutgifter - vurdering av ringvirkninger.....	27
4.1.6 Andre ringvirkninger og andre aktørers bruk av DNTs infrastruktur	28
4.2 Identifisering av faktorer som kan bidra til å øke verdiskapingen og de lokaløkonomiske virkningene.....	32
4.2.1 Besøksstall	32
4.2.2 Potensialer	33
4.3 Konkurransen eller synergi mellom turistforeningenes virksomhet og annen lokal verdiskaping/turisme?	34
5 Oppsummering og konklusjoner	39
Referanser	41
Vedlegg 1 Folketallsutvikling for kommunene i plan-området. 1965-2011.	43
Vedlegg 2 Besøksstall for hyttene. 2005-2009	45

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og formål for prosjektet

I 2007 ble det sendt et brev fra Miljøverndepartementet til berørte fylkeskommuner med pålegg om å utarbeide fylkesdelplaner¹ for de fjellområder som var prioritert som nasjonale villreinområder:

Miljøverndepartementet ber med dette om at fylkeskommunene utarbeider fylkesdelplaner for en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinens framtid i Norge. For flere områder vil oppgaven bestå i å revidere eksisterende planer. Planene skal fastsette en langsiktig arealforvaltning som balanserer bruk og vern for de aktuelle fjellområdene med influensområder. De vil være retningsgivende for kommunal planlegging og gi føringer for statlig og fylkeskommunal sektorplanlegging. Planene vil være et ledd i oppfølgingen av regjeringens samlede politikk for fjellområdene.

Kilde: Fylkesdelplaner for bruk og vern av prioriterte fjellområder - fastsetting av nasjonale villreinområder, brev fra Miljøverndepartementet av 12. april 2007.

De regionale planer som utarbeides for nasjonale villreinområder utarbeides med hjemmel i Plan- og bygningsloven. Det betyr blant annet at ulike interesser for - og effekter av - både bruk og vern skal utredes og avveies mot hverandre i planområdene. Det er derfor behov for supplerende kunnskap ikke bare om villreinens situasjon, men også om ulike sider ved annen næringsmessig bruk av aktuelle utmarksområder. Den Norske Turistforening (DNT) utgjør en - av få - aktører som kan drive overnattingsvirksomhet (mot betaling) innenfor de prioriterte villreinfjell der det nå utarbeides regionale planer. DNT driver primært tilrettelegging for et enkelt friluftsliv særlig i fjellområdene, gjennom bygging, drift og vedlikehold av turisthytter for overnatting samt merking av stier/løyper mellom hyttene. Mye av virksomheten er basert på frivillig arbeid og dugnad blant medlemmene, men det kjøpes inn både varer og tjenester som gir grunnlag for verdiskaping og sysselsetting lokalt. Foreningen organiserer også fellesturer og driver kursvirksomhet, for deltakere i alle aldre og på alle ferdighetsnivåer.

Denne rapporten er utarbeidet som et ledd i kunnskapsoppbyggingen i forbindelse med utarbeidningen av regionale planer for de nasjonale villreinområdene, og har som mål å utrede størrelsen på den lokale verdiskapingen av DNT sin virksomhet i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei².

---

¹ Etter revisjonen av Plan- og bygningsloven (vedtatt i 2008 med virkning fra 2009) er betegnelsen 'regionale planer'.

² Se kart i fig. 1.

2 Kort om planområdet

Planområdet omfatter hele eller deler av 18 kommuner i fire fylker, jf. figur 1 nedenfor. Blant disse kommunene er det enkelte som har registrert sterk vekst i befolkningen, mens andre har opplevd tilbakegang. Befolkningsutviklingen framgår av vedlegg 1. Det er særlig kommunene rundt Stavanger samt Bykle som har vokst. Med unntak av Bykle er imidlertid veksten i kommunene som vokser lokalisert til steder utenfor planområdet. Fellestrekk for planområdet er ellers at det inngår store utmarks- og fjellområder (unntatt i Strand). Til sammen bor det 62 000 personer i disse kommunene i 2011, en økning på ca 7 000 samlet siden 1965. (SSB Befolkningsstatistikk)

Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei hadde i 2009 til sammen en villreinstamme på ca 3 000 dyr (1 500 + 1 500 vinterdyr). Bestandsmålene tilsier at bestanden i Setesdal Ryfylke skal dobles, mens målet er nådd i Austheia. Austheia ble definert som villreinområde i 1980, mens det før det var tamreindrift i området. Stammen i Setesdal Ryfylke er opprinnelig villrein. Setesdal Ryfylke har utpreget kystklima og vinterbeiteressursene er hardt belastet, mens beiteforholdene er bedre i Austheia - særlig i nordområdet - som har mer innlandsklima.

(www.villrein.no)

Både kommersiell reiselivsvirksomhet og fritidsboligbygging er av de næringsaktivitetene som framstår som aktuelle for flere av disse kommunene. Antallet fritidsboliger er pr. 2011 26 000, en økning på ca 7 000 enheter siden 1997. (SSB Bygningsstatistikk)

I tilknytning til de fleste villreinområdene er det også interesser knyttet til reiseliv, fritidsboligbygging og tradisjonell friluftaktivitet. Det gjelder både eksisterende aktiviteter og planer/ønsker om utvikling, og særlig i de distriktene som har problemer med å opprettholde bosetting og næringsaktivitet kan alternativ bruk av utmarka framstå som aktuelle nye næringsaktiviteter. De regionale planene for nasjonale villreinområder skal ikke bare omfatte villreininteresser, men tilpasse og prioritere mellom nasjonale mål og lokal/regional situasjon og alternativer.

I Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei er det tre turistforeninger som driver hytter og/eller andre aktiviteter. Stavanger turistforening, DNT Sør og Aust-Agder turistforening har 61 hytter i området, og i 2010 var det registrert ca 80 000 overnattinger på disse. Det er imidlertid svært stor spredning på besøkstallene, og Haukelisetet alene har ca 20 000 overnattinger (20%), mens de fleste har svært små besøkstall.

Figur 1. Kart over analyseområdet og avgrensningen av planområdet til regionalplanen for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei. Kilde: Rogaland fylkeskommune.

3 Kort om turistforeningsvirksomheten i planområdet

3.1 Innledning

Det er tre turistforeninger som har sitt arbeidsområde innenfor området for regionalplanen. Det er Stavanger Turistforening, Kristiansand og Opplands Turistforening og Aust-Agder Turistforening.

3.2 Stavanger Turistforening

Stavanger Turistforening (STF) ble stiftet i 1887 og er Rogalands største frilufsorganisasjon med 22 894 medlemmer i 2010.

STFs formål er å arbeide for et enkelt, aktivt, allsidig, trygt og miljøvennlig friluftsliv, og for bevaring av natur- og kulturverdier. STF driver aktivt arbeid overfor barn og familier, ungdom, fjellsportinteresserte, vanlige turgåere og eldre. Foreningen arbeider for vern av natur- og friluftsområder og sikring av det biologiske mangfoldet.

Stavanger Turistforening har 38 hytter i Rogaland, Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark. Mellom hyttene er det 1240 km med løyper. Om vinteren blir 370 km skiløyper kvistet. Hyttene er inndelt i tre grupper:

- Fjellhyttene er åpne for allmenn ferdsel og står åpne året rundt.
- Familiehyttene for fast opphold er små hytter som passer for barnefamilier. Hyttene kan leies ut.
- Utleiehyttene er store hytter som egner seg for skoleklasser, organisasjoner og lag.

Til sammen var det vel 68.000 overnattinger på hyttene i 2010.

Hjelmeland Turlag, Dalane Turlag og Strand og Forsand Turlag er Stavanger Turistforening sine lokallag. Disse har eget styre, arrangerer turer, har ulike former for dugnadsarbeid i tilknytning til hytter og rutenett og har et engasjement i natur og friluftsliv i sine egne områder. I tillegg har Stavanger Turistforening salgs- og informasjonssenter på Sandnes.

STF arrangerer hvert år turer, kurs og samlinger av forskjellige slag. Aktivitetene arrangeres av ulike grupper og komiteer, blant annet Barnas Turlag Stavanger, DNT ung Stavanger, DNT fjellsport Stavanger, fjellturkomiteen, seniorgruppa, dagsturkomiteen og søndagsturkomiteen. Antallet åpne arrangementer var i 2010 nærmere 300, og til sammen var det ca 680 turer, kurs og møter.

Noen eksempler på arrangementer er Preikestolen basecamp (gourmetkurs i Preikestolen basecamp, Preikestolen basecamp familiecamp, Newtoncamp, Preikestolen basecamp sommercamp 13-16 år, Vanncamp, Fjellcamp og Trecamp), Friluftsliv på Sandsa for jenter og gutter 11-13 år, barnas friluftsskole på Stranddalen, familieleir på Sandsa, ridehelg med islandshester, klat-

ring m.m., sommerturlederkurs, klatreinstruktørkurs, klatresamling, OPPSTART-tur, OPPTUR, Tripp Trapp Triathlon, introduksjonstur bre, kitekurs, fjellmatkurs, naturlosturer, en rekke andre fellesturer med og uten overnatting og dugnader. (Kilde: STF sin hjemmeside)

3.3 Kristiansand og Opplands Turistforening (DNT Sør)

DNT Sør (tidligere Kristiansand og Opplands Turistforening) er Sørlandets største friluftsforskningsorganisasjon med over 6600 medlemmer. Foreningens formål er å arbeide for å fremme et enkelt, aktivt, trygt og miljøvennlig friluftsliv.

DNT Sør drifter 12 hytter i Setesdalsheiene og tilrettelegger for trygg ferdsel i fjellet ved å merke og rydde stier og løyper sommer og vinter. I 2010 var det vel 9000 overnattinger på disse hyttene.

DNT Sør arrangerer turer til ulike steder og av ulik lengde, fra dagsturer i nærmiljøet til flerdays turer i fjellet. Det er aktiviteter for alle aldersgrupper; Barnas Turlag, ungdomsgrupper, fjellsportgruppe og seniorgrupper. I tillegg holdes det hvert år kurs med innhold relatert opp mot egen virksomhet.

I 2010 var det nesten 190 ulike arrangementer i regi av DNT Sør. Eksempler på arrangementer er familetur med kano- og kajakkpadling på Ogge, St.Hanstur til Øyuvsbu, fjelleir på Øyuvsbu, Setesdalsheiene på langs, singeltur i Setesdalsheiene 35-50 år, basecamp hav, ”klar til tur”-kurs, tur på Sandfloeggi – Hardangerviddas høyeste topp, KOM DEG UT-dagen, 5-knattsturen, friluftskurs for barnehageansatte og Newton Camp på Bjørnevasshytta.

De siste årene har DNT Sør engasjert seg mer ved kysten. Det vil si at det arrangeres turer med kajakk til havs og grunnkurs i havkajakkpadling. Det er et tett samarbeid med Bragdøya Kystlag som driver Grønningen Fyr, slik at i sommersesongen er fyret en turistforeningshytte på lik linje med de andre hyttene. DNT Sør har også tatt over koordineringsansvaret for Kystled Sør, som er et nettverk av enkle overnattingsdestinasjoner ved kysten, og som har det overordnede målet å gjøre skjærgården tilgjengelig for allmennheten. (Kilde: DNT Sør sin hjemmeside)

3.4 Aust-Agder Turistforening

Aust Aust Agder Turistforening (AAT) ble stiftet i 1890 og har ca. 3600 medlemmer. Foreningen har sitt løype- og hyttenett i Austheiene. AAT har 12 hytter, og merkede løyper man kan følge sammenhengende fra Dølemo i Åmli til Bjåen i Bykle. I disse fjellområdene er det et variert terreng: Vilt og vakkert høyfjell i nord, et midt- og sørparti med en blanding

av skogklede og nakne heier opp i 1000-1100 meters høyde, og de lavere og litt frodigere heiene. I 2010 var det nesten 3500 overnattinger på hyttene.

AAT driver også Store og Lille Torungen Fyrstasjon sammen med Torungens Venner. Fra 2011 driftes også Lyngør fyr som en vanlig turistforeningshytte.

Foruten et aktivt arbeid med hyttene og løypenett, har Aust-Agder Turistforening en rekke faste aktiviteter i sine undergrupper:

- *Barnas Turlag* (barn opp til 13år) arrangerer turer med mange aktiviteter spesielt for barn.
- *Ungdomsgruppa* (13 – 16 år og 16 – 19 år) har faste fellesturer med aktiviteter som klatring, padling, rafting, dykking, brevandring og ordinære fjellturer.
- *Fjellsportgruppa* arrangerer jevnlig turer for voksne i alle aldre, med aktiviteter som padling, sykkelturet, klatring, brevandring og ordinære fjellturer.
- *Tirsdagsturene* er ukentlige turer i lokalmiljøet hvor en naturlos forteller om historikk og fauna.
- *Turgruppa* arrangerer helgeturer i nærområdet og vårt langstrakte land.
- *Seniorgruppa* har rusleturer i nærområdet hver 14 dag for de godt voksne.

I 2010 var det til sammen over 300 arrangementer og møter i regi av Aust-Agder Turistforening. (Kilde: Hjemmesidene til AAT)

Figur 2. Kart over hytter i analyseområdet med beliggenhet til annen infrastruktur.

Kilde: Kartdata. Statens kartverk. UT.no. Google Tele Atlas.

4 Analyse

I anbudsdokumentene fra Rogaland fylkeskommune settes fokus på målbar økonomisk verdiskaping i lokalsamfunnene som berøres av DNT sin virksomhet i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei (planområdet). Det ønskes konkrete tall på den lokale verdiskapingen som genereres av virksomheten til DNTs turistforeninger og turlag i planområdet til regionalplanen, som avgrenset på kart i konkurransegrunnlaget (jf figur 1 ovenfor). Det skal identifiseres hvilke faktorer som kan bidra til å øke den lokale verdiskapingen, men uten at dette går på bekostning av den dugnadsbaserte innsatsen. Det skal også vurderes om utvikling av DNTs virksomhet kan sies å ha fordeler eller ulemper for utvikling av andre lønnsomme og markeds-tilpassede tilbud innen friluftslivet i de samme lokalsamfunnene.

I tilbudet fra Østlandsforskning er oppdraget oppsummert i tre punkter som også beskriver inndelingen av analysene i dette kapitlet:

- 4.1. å konkretisere størrelsen (i tall) på den lokale verdiskapingen som genereres av virksomheten til DNTs turistforeninger og turlag i planområdet
- 4.2. å identifisere hvilke faktorer som kan bidra til å øke verdiskapingen
- 4.3. å klarlegge fordeler og ulemper av DNTs "forretningsidé" knyttet til frivillighet, dugnad og rimelige tilbud for lokal utvikling av andre lønnsomme og markeds-tilpassede tilbud i de samme lokalsamfunnene

Som nevnt omfatter planområdet for regionalplan for Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei helt eller delvis 18 kommuner (i alfabetisk rekkefølge): Bjerkreim, Bygland, Bykle, Forsand, Fyresdal, Gjesdal, Hjelmeland, Hægebostad, Kvinesdal, Odda, Sirdal, Strand, Suldal, Tokke, Valle, Vinje, Åmli og Åseral. Planområdet framgår av figur 1. For å kunne avgrense hva som er lokaløkonomiske virkninger slik oppdraget krever, er det definert et analyseområde for utredningen. Det definerte analyseområdet består av alle de nevnte 18 kommunene i sin helhet. Verdiskaping og økonomiske virkninger innenfor disse kommunene defineres som lokale, og tilsvarende blir økonomiske virkninger utenfor disse kommunene ikke definert som lokale.

Turistforeningene som har hytter i planområdet er Stavanger Turistforening, Kristiansand og Opplands Turistforening og Aust-Agder Turistforening. Foreningene er nærmere beskrevet i kapittel 3.

4.1 Kartlegging og tallfesting av verdiskaping og lokaløkonomiske virkninger av DNTs virksomhet

Verdiskaping kan defineres som *bruttoprodukt, det vil si bruttoinntekter fratrukket vareinnsats*. Som mål for verdiskapingen i bedrifter brukes ofte salgsinntekter minus produksjonskostnader.

For å finne tall for verdiskapingen er det ofte enklere å se på hvordan bruttoproduktet anvendes. Forenklet kan en si at bruttoproduktet går til avlønning av kapital og arbeidskraft. Tall for dette gjenfinnes som "driftsresultat" og "lønnskostnader" i foretakenes regnskaper. I og med at mye av verdiskapingen som følge av DNTs virksomhet antas å gå til å dekke arbeidsinnsats, er det lagt opp til å bruke driftsresultat pluss lønnskostnader som uttrykk for verdiskapingen.

Som første steg i analysen kartlegges verdiskapingen av DNTs virksomhet (driftsresultat pluss lønnskostnader) i kroner for DNT-hyttene i planområdet på grunnlag av opplysninger fra de tre turistforeningene. Tilsvarende er gjort for arrangementer som fellesturer, kurs, base camp o.a.

Beregning av gjennomsnittet for flere år kunne ha vært en metode for å jevne ut for variasjoner og tilfeldigheter i beregnet verdiskaping blant annet som følge av byggeprosjekter og større vedlikeholdsarbeider. Tilgangen på detaljert tallmateriale for flere år har vært varierende, og det er derfor valgt å presentere tall for bare ett år, 2010. I stedet er det gjort beregninger både med og uten vedlikehold, investeringer og avskrivninger, fordi det antas at det er disse kostnadene som varierer mest fra år til år.

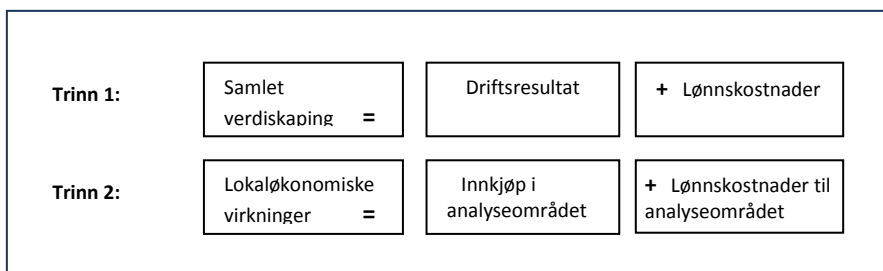
Neste steg i analysen er å estimere lokaløkonomiske virkninger. Dette er ikke avledet direkte av størrelsen på verdiskapingen, men i stedet er det tatt utgangspunkt i andelen av DNTs innkjøp og lønnskostnader som går til lokale foretak og lokal arbeidskraft i det definerte analyseområdet. I denne sammenheng er både hytteregnskapene og andre deler av DNTs virksomhet analysert, herunder kostnader med vedlikehold av løypene og arrangementer med særskilte inntekter og kostnader.

Som ønsket i prosjektskissen er det blant annet sett på:

- bruk av lokal arbeidskraft (lønnstakere)
- bruk av lokale foretak til tilsyn og vedlikehold
- bruk av lokale foretak til tur- og kursvirksomhet og arrangementer
- bruk av lokale foretak til transport
- lokale innkjøp av mat, utstyr, andre varer, ved, strøm

Det er vurdert hvor store ringvirkninger som følger av disse lokale leveransene og lønnskostnadene. Prinsippene for analysen er vist i fig. 3.

Figur 3. Prinsippskisse for analysen. Kilde: Østlandsforskning.

Det er også gjort enkelte vurderinger av indirekte ringvirkninger knyttet til varer og tjenester som turistene kjøper i forbindelse med at de benytter seg av turistforeningenes tilbud, men uten at det er omsetning i regi av DNT. Omfanget av inntekter ved lokale aktørers bruk av DNTs infrastruktur er også drøftet kort.

4.1.1 Verdiskaping hyttedrift

Til sammen er det 61 hytter i planområdet når en regner to hytter og én kiosk ved Preikestolen som to hytter og en regner én hytte og ett anneks ved Ådneram som to hytter. Stavanger Turistforening har trettiåtte av disse hyttene, Kristiansand og Opplands Turistforening har tolv av hyttene, og Aust-Agder Turistforening har elleve av hyttene i planområdet. De aller fleste av hyttene er selvbetjent eller ubetjent, mens seks av hyttene er betjent. Tabell 1 nedenfor viser en oversikt over alle hyttene i planområdet, hvilken turistforening de tilhører, hvilken kommune hyttene ligger i og om de er betjent, selvbetjent eller ubetjent.

Tabell 1. Oversikt over hyttene i planområdet.

Forening	Betjening	Kommune	Hytte	Forening	Betjening	Kommune	Hytte
Stavanger Turistforening	Betjent	Vinje	Haukelisetser	Kristiansand og Opplands Turistforening	Betjent	Bygland	Gaukhei
	Betjent	Strand	Preikestolen fjellstue		Selvbetjent	Åseral	Lakkenstova
	Betjent	Strand	Kiosk Preikestolen		Selvbetjent	Bygland	Josephsbu
	Betjent	Suldal	Stranddalen		Selvbetjent	Valle	Øyuvsbu
	Betjent	Forsand	Lysefjorden turisthytte/Lysebotn		Selvbetjent	Valle	Bossbu
	Selvbetjent	Suldal	Bleskestad		Selvbetjent	Valle	Svartenut
	Selvbetjent	Hjelmeland	Eidavatn		Selvbetjent	Bykle	Sloaros
	Selvbetjent	Vinje	Holmavatn		Selvbetjent	Sirdal	Kvinen
	Selvbetjent	Bykle	Hovvatn		Ubetjent	Bygland	Tjønndalen
	Selvbetjent	Bykle	Kringlevatn		Ubetjent	Valle	Håheller
	Selvbetjent	Suldal	Krossvatn		Ubetjent	Valle	Stavskar
	Selvbetjent	Forsand	Langavatn		Ubetjent	Valle	Bjørnevasshytta
	Selvbetjent	Bykle	Lite Aurådal				
	Selvbetjent	Hjelmeland	Nilsebu	Aust-Agder Turistforening	Selvbetjent	Bykle	Tjørnbrotbu
	Selvbetjent	Bykle	Storsteinen		Selvbetjent	Bykle	Berdalsbu
	Selvbetjent	Sirdal	Støle		Selvbetjent	Fyresdal	Hovstøyl
	Selvbetjent	Sirdal	Taumevatn		Selvbetjent	Fyresdal	Nystøyl
	Selvbetjent	Bykle	Vassdalsjørn		Selvbetjent	Fyresdal	Nutevasshytta
	Selvbetjent	Sirdal	Tomannsbu		Selvbetjent	Fyresdal	Granbustøyl
	Selvbetjent	Forsand	Grautheller		Selvbetjent	Fyresdal	Hengeltjørn
	Selvbetjent	Hjelmeland	Melands Grønnahei		Selvbetjent	Åmli	Mjåvasshytta
	Selvbetjent	Hjelmeland	Stakken		Selvbetjent	Åmli	Grunnetjørnslu
	Selvbetjent	Sirdal	Heibergtunet, Storevatn		Selvbetjent	Åmli	Skarsvassbu
	Ubetjent	Sirdal	Ådneram 1		Ubetjent	Fyresdal	Torsdalsbu
	Ubetjent	Sirdal	Ådneram 2 annek				
	Ubetjent	Suldal	Mostøl				
	Ubetjent	Bygland	Songedal				
	Ubetjent	Gjesdal	Blåfjellenden				
	Ubetjent	Sirdal	Børsteinen				
	Ubetjent	Forsand	Flørlil				
	Ubetjent	Hjelmeland	Grasdalen				
	Ubetjent	Suldal	Kvanndalen				
	Ubetjent	Suldal	Sandsa				
	Ubetjent	Sirdal	Sandvatn				
	Ubetjent	Hjelmeland	Viglesdalen				
	Ubetjent	Forsand	Flørlislølen				
	Ubetjent	Forsand	Skåpet				
	Ubetjent	Forsand	Heiberghytta, Grautheller				

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av avdelingsregnskap fra Stavanger Turistforening, hytteregnskap fra Kristiansand og Opplands Turistforening, hytteregnskap fra Aust-Agder Turistforening og UT.no

Ulik størrelse og aktivitetsnivå i de tre turistforeningene gjenspeiles også i resultatregnskapene. Resultatregnskapene for 2010 viser at Stavanger Turistforening hadde driftsinntekter på over 62 millioner kroner, driftskostnader på om lag 57,4 millioner kroner og et driftsresultat på 4,7 millioner kroner. Kristiansand og Opplands Turistforening hadde driftsinntekter på 7,2 mill kr, driftskostnader på 6,8 mill kr og driftsresultat på ca 400.000 kroner, altså om lag en tiendedel av tilsvarende tall for STF. I Aust-Agder Turistforening var driftsinntektene 2,7 mill kr, driftskostnadene 2,6 mill kr og driftsresultatet ca 100.000 kroner, jf. tabell 2 nedenfor.

Tabell 2. Resultatregnskap for turistforeningene for 2010.

Stavanger Turistforening	1000 kr	Kristiansand og Opplands Turistforening	1000 kr	Aust-Agder Turistforening	1000 kr
Driftsinntekter hyttene	45 376	Inntekter hyttene	1 757	Losjinnntekter	678
				Proviantsalg	79
Inntekter arrangementer	2 251	Div. inntektsbringende tiltak	1 153		
Annonse/partnere	1 732			Salg kunst	43
Inntekter ekspedisjon	2 867	Varesalg butikk	1 057	Salgsinntekter kontor	200
Gaver, bidrag, offentlige tilskudd	3 107			Kulturmidler, tilskudd, gaver	517
Medlemskontingenter	6 778	Kontingenter	2 466	Kontingenter	1 003
Andre inntekter	14	Annen driftsinntekt	747	Andre inntekter	192
Sum driftsinntekter	62 125	Sum driftsinntekter	7 180	Sum driftsinntekter	2 712
Driftsutgifter hyttene	16 577	Øvrige driftsutgifter hyttene	963		
Utgifter ruter, broer, tilsyn	604				
		Utgifter vedr. kontingent	597		
				Proviantkjøp	53
				Husleie grunnleie	302
				Gass, strøm, ved	60
				Transport	68
				Renhold, kommunale avgifter	98
				Verktøy og vedlikeh. utstyr	17
				Inventar, utstyr, leie utstyr	255
				Rep. Vedlikehold, driftsutg.	147
				Dugnad	32
Utgifter arrangementer	1 470	Utg. div. inntektsbringende tiltak	737	Arrangementer	84
Utgifter årbok	281				
Innkjøp ekspedisjon	2 410	Vareforbruk butikk	703	Varekjøp kontor	163
Lønn, folketrygd, pensjonskostnader	28 666	Lønnskostnader	2 599	Personalkostnader	577
				Honorarer	211
				Refunderert kontingent	32
Driftsutgifter Kannik	532				
Kontorrekvisita, kontorkostnader	1 176			Kontorrekv., porto, telefon	112
Telefon	261				
Porto	61				
Bilutgifter	147			Reisekostnader	170
Reiser, møter, kurs	552			Møtekostnader	27
Annonser, marked, info	2 305	Markedsføring	118	Reklame, gaver	112
Forsikring	659			Forsikringer	74
EDB-kostnader	493				
Tap på fordringer	3			Tap på fordringer	4
Ordinære avskrivninger	1 219	Ordinære avskrivninger	86		
		Annen driftskostnad	955	Andre kostnader	18
Sum driftskostnader	57 415	Sum driftskostnader	6 757	Sum driftskostnader	2 616
DRIFTSRESULTAT	4 710	DRIFTSRESULTAT	423	DRIFTSRESULTAT	96

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av årbok for 2010 fra Stavanger Turistforening, årsberetning for 2010 fra hjemmesiden til Kristiansand og Opplands Turistforening, og resultatregnskap for 2010 fra hjemmesiden til Aust-Agder Turistforening.

Østlandsforskning har sammenstilt regnskapene for drift av alle hyttene³ i planområdet i 2010. Datagrunnlaget er bearbeidet av Østlandsforskning ved at inntekter og kostnader er etter beste skjønn kategorisert i gruppene nedenfor, som er de kategorier vi trenger for å estimere verdiskapingen:

³ Grunnlaget er Stavanger Turistforening sitt avdelingsregnskap for 2010, hytteregnskap for 2010 oversendt på e-post fra Kristiansand og Opplands Turistforening og hytteregnskapet for 2010 fra hjemmesidene til Aust-Agder Turistforening.

Salg (kiosk, servering, brensel)
+ Losjiiinntekter
- Varekjøp
- Lønnskostnader
- Driftsutgifter
- Vedlikehold
- Investeringer
- Ordinære avskrivninger
= Driftsresultat
-/+ Finanskostnader/-inntekter
= Resultat

Hyttedriften i planområdet i de tre turistforeningene hadde brutto inntekter på til sammen 46,4 millioner kroner i 2010 og driftsresultat på 5,3 millioner kroner. Kostnadsgruppene rangert fra størst til minst var lønnsutgifter med 19,3 mill kr, varekjøp på 11,5 mill kr, andre driftsutgifter (utenom vedlikehold og investeringer) på 7,1 mill kr, vedlikehold og investeringer på 1,1 mill kr hver og ordinære avskrivninger på 0,9 mill kr, jf tabell 3.

Tabell 3. Oversikt over regnskap fra drift av hytter i 2010. 1 000 kr.

	Totalt (1000kr)	Stavanger	Kristiansand	Aust-Agder
Salg (kiosk, servering, brensel)	28 145	27 858	207	79
Losjiiinntekter	18 291	16 499	1 390	403
Varekjøp	-11 561	-11 304	-204	-53
Lønnskostnader	-19 357	-19 232	-125	0
Driftsutgifter	-7 099	-6 331	-518	-250
Vedlikehold	-1 053	-862	-61	-131
Investeringer	-1 131	-1 131		
Ordinære avskrivninger	-910	-910		
Driftsresultat	5 325	4 587	690	49
Finanskostnader	-160	-160		
Resultat	5 166	4 427	690	49

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av avdelingsregnskap for 2010 fra Stavanger Turistforening, e-post med hytteregnskap for 2010 fra Kristiansand og Opplands Turistforening og hytteregnskap for 2010 fra hjemmesiden til Aust-Agder Turistforening.

Samlet verdiskaping i 2010, definert som driftsresultat pluss lønnskostnader, var 24,7 millioner kroner når en tar med vedlikehold, investeringer og ordinære avskrivninger som en del av driftskostnadene. Det kan være grunn til å holde disse tre kostnadspostene utenom, fordi de kan variere en god del fra år til år på grunn av større prosjekter på bygninger og anlegg. Dersom en holder vedlikehold, investeringer og ordinære avskrivninger utenom, blir samlet verdiskaping for hyttedriften om lag 27,8 mill⁴ kr i 2010, jf tabell 3.

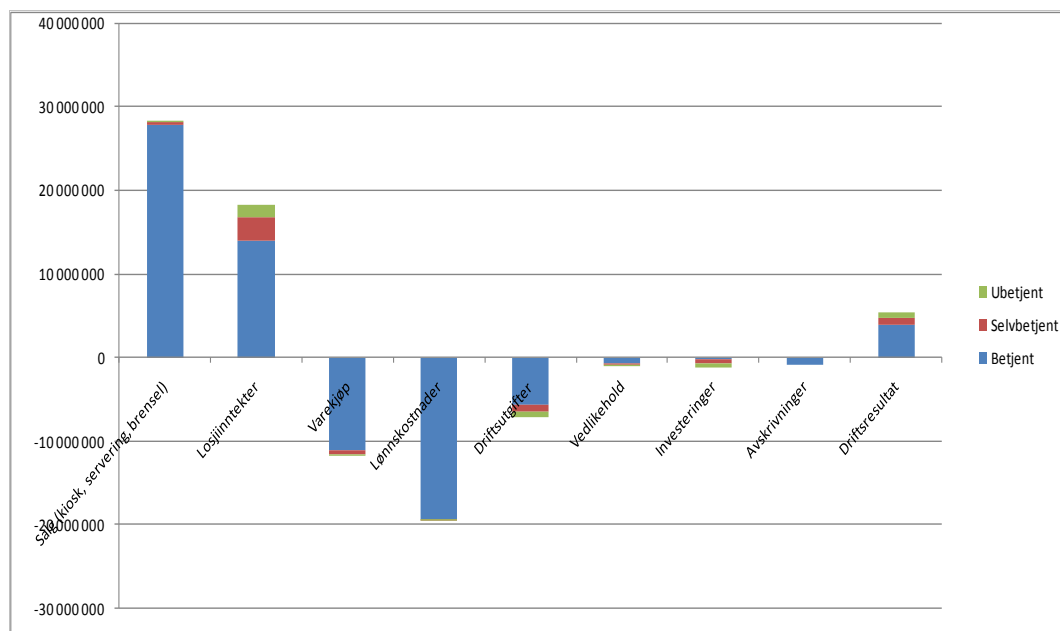
⁴ Som framkommer slik i tabellen: (salg + losjiiinntekter) - (varekjøp + driftsutgifter).

Tabell 3 viser at mesteparten av verdiskapingen er knyttet til hyttene til Stavanger Turistforening. Dette har sammenheng med at Stavanger Turistforening har flest hytter, men det forklares i enda større grad av at Stavanger Turistforening har betjente hytter på fire steder (Preikestolen (2 hytter), Lysebotn, Stranddalen og Haukeliset), og at en stor andel av inntekter, kostnader, driftsresultat og verdiskaping er knyttet til de betjente hyttene. For å vise hvordan dette slår ut, er det vist i tabell 4 og figur 4 nedenfor hvordan inntekter og kostnader fordeler seg på betjente, selvbetjente og ubetjente hytter.

Tabell 4. Regnskapstall fordelt etter regnskapspost og betjeningsgrad på hyttene (betjente, selvbetjente og ubetjente). I hele 1000 kroner. 2010.

	Betjent	Selvbetjent	Ubetjent	Alle hyttene
Salg (kiosk, servering, brensel)	27 754	327	65	28 145
Losjiinntekter	14 015	2 729	1 548	18 291
Varekjøp	-11 064	-462	-35	-11 561
Lønnskostnader	-19 291	-10	-56	-19 357
Driftsutgifter	-5 641	-929	-528	-7 099
Vedlikehold	-684	-259	-110	-1 053
Investeringer	-232	-567	-332	-1 131
Avskrivninger	-910	0	0	-910
Driftsresultat	3 947	828	550	5 325
Finanskostnader	-160	0	0	-160
Resultat	3 787	828	550	5 166

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av avdelingsregnskap for 2010 fra Stavanger Turistforening, e-post med hytteregnskap for 2010 fra Kristiansand og Opplands Turistforening og hytteregnskap for 2010 fra hjemmesiden til Aust-Agder Turistforening.

Figur 4. Regnskapstall fordelt etter regnskapspost og betjeningsgrad på hyttene (betjente, selvbetjente og ubetjente). Kroner. 2010.

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av avdelingsregnskap og hytteregnskap for 2010

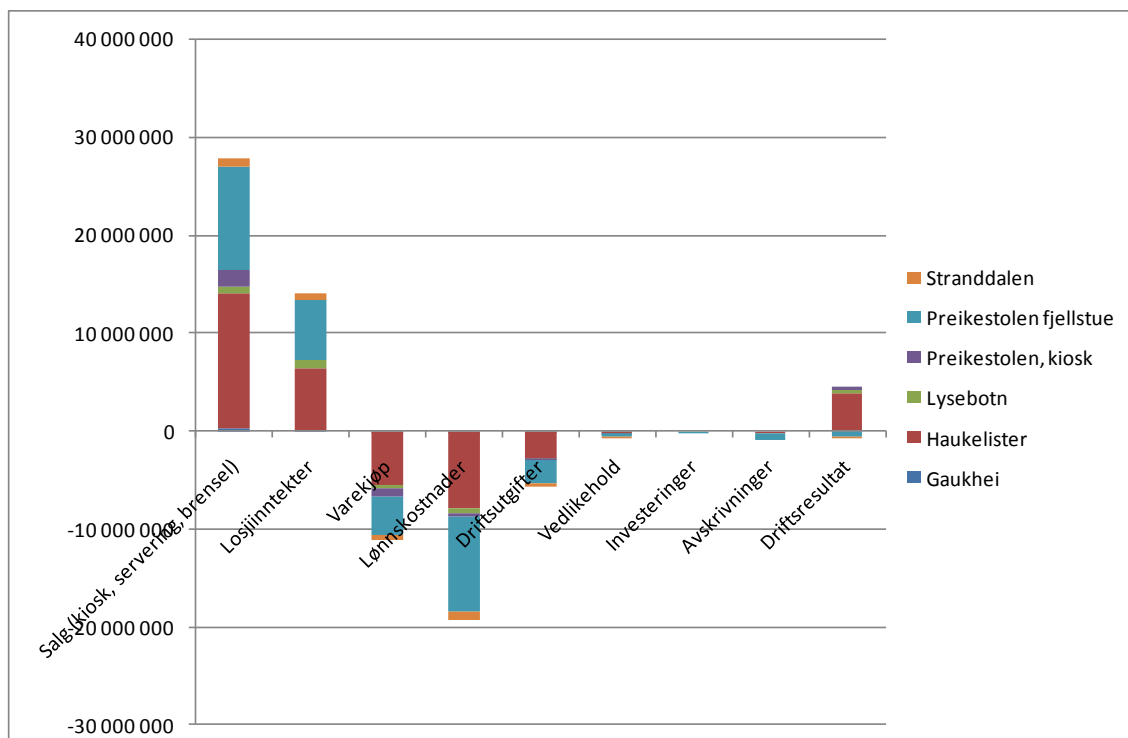
Fordelingen mellom de betjente hyttene er vist i figur 5 og tabell 5. Her framgår det at Haukeliser og Preikestolen fjellstue skiller seg ut med en dominerende andel av omsetningen og driftskostnadene. Driftsresultatet på Preikestolen var imidlertid ikke så stort i 2010, blant annet på grunn av vedlikehold, investeringer og avskrivninger.

Verdiskapingen (drifts resultat pluss lønnskostnader) på Haukeliser og Preikestolen fjellstue utgjorde hele ca 84 prosent (20,7 av 24,7 mill kr) av den samlede verdiskapingen på de 61 hyttene i planområdet.

Tabell 5. Betjente hytter: Regnskapstall fordelt etter regnskapspost og hytte. I hele 1000 kroner. 2010.

	Gaukei	Haukeliser	Lysebotn	Preikestolen, kiosk	Preikestolen fjellstue	Stranddalen	Sum betjente
Salg (kiosk, servering, brensel)	207	13 906	632	1 701	10 488	819	27 754
Losjinntekter	133	6 313	713		6 264	592	14 015
Varekjøp	-86	-5 515	-276	-901	-3 922	-363	-11 064
Lønnskostnader	-125	-7 745	-601	-345	-9 697	-778	-19 291
Driftsutgifter	-92	-2 633	-152	-50	-2 404	-310	-5 641
Vedlikehold	-4	-264	-17	-2	-370	-27	-684
Investeringer					-232		-232
Avskrivninger		-258			-652		-910
Driftsresultat	33	3 804	298	403	-524	-68	3 947
Finanskostn		-68	-7	-5	-77	-3	-160
Resultat	33	3 736	291	399	-601	-71	3 787

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av avdelingsregnskap for 2010 fra Stavanger Turistforening, e-post med hytteregnskap for 2010 fra Kristiansand og Opplands Turistforening og hytteregnskap for 2010 fra hjemmesiden til Aust-Agder Turistforening.

Figur 5. Betjente hytter: Regnskapstall fordelt etter regnskapspost og hytte. Kroner. 2010.

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av avdelingsregnskap for 2010 fra Stavanger Turistforening, e-post med hytteregnskap for 2010 fra Kristiansand og Opplands Turistforening og hytteregnskap for 2010 fra hjemmesiden til Aust-Agder Turistforening.

4.1.2 Verdiskaping arrangementer

De tre turistforeningene står bak en rekke arrangementer i form av kortere og lengre fellesturer, kurs, skiskole, leirer, base camp o.a. Dette er beskrevet i kapittel 3.

For enkelte av arrangementene er det betaling i form av egenandeler og deltakeravgift. Tilsvarende er det også særskilte kostnader forbundet med en del av arrangementene som ikke er ført i hytteregnskapene. De tre turistforeningene har sannsynligvis litt forskjellig praksis for hvordan inntekter og kostnader med arrangementer føres i regnskapene. Likevel er det gjort et forsøk på å kartlegge inntekter og kostnader som er knyttet til særskilte arrangementer på grunnlag av resultatregnskapene og annen tilgjengelig informasjon. Formålet er å kunne vurdere størrelsen på verdiskapingen knyttet til arrangementer. Kostnader og inntekter som er ført i hytteregnskapet er pr definisjon medregnet som en del av hyttedriften og tas ikke med her.

I Stavanger Turistforenings resultatregnskap for 2010 er det oppgitt inntekter på arrangementer på 2,25 mill kr og utgifter på arrangementer på 1,47 mill kr. Dersom dette er utenom lønnskostnader, tilsier det at driftsresultatet pluss lønnskostnader (verdiskapingen) knyttet til arrangementer kan være i størrelsesorden 0,8 mill kr. Avdelingsregnskapet for 2010 inneholder regnskaps-tall for arrangementene Preikestolen Basecamp. For Preikestolen Basecamp er det oppført en omsetning på 1,8 mill kr, kostnader utenom lønn på 694.000 kroner, lønnskostnader på 1,65 mill kr og et driftsunderskudd på 550.000 kroner. Dette tilsvarer verdiskaping etter vår definisjon på 1,1 mill kr for arrangementene Preikestolen Basecamp.

Kristiansand og Opplands Turistforening har ikke ført særskilte inntekter og kostnader knyttet til arrangementer i resultatregnskapet for 2010. De har oppgitt at det ikke er inntekter knyttet til arrangementer som ikke er med i hytteregnskapet og at kostnader knyttet til arrangementer enten inngår i hytteregnskapet eller i lønn og andre kostnader ved administrasjonen. Imidlertid er det spesifisert inntekter og kostnader knyttet til diverse inntektbringende aktiviteter på henholdsvis 1,15 mill kr og 737.000 kroner, tilsvarende et driftsresultat på 413.000 kroner.

I Aust-Agder Turistforenings resultatregnskap er det ikke ført særskilte inntekter knyttet til arrangementer, men det er ført 84.000 kroner i kostnader knyttet til arrangementer. For øvrig oppgir Aust-Agder Turistforening at det meste av arbeidet med arrangementer utføres som dugnad eller av frivillige.

På dette grunnlaget anslås det at verdiskapingen (driftsresultat pluss lønnskostnader) knyttet til arrangementer kan være i størrelsesorden 1 – 1,5 mill kr til sammen i de tre turistforeningene. Anslaget er usikkert.

4.1.3 Verdiskaping i alt

Disse beregningene gir grunnlag for å oppsummere den samlede verdiskapingen fra turistforeningenes aktivitet i området som i tabell 6. nedenfor. Tabellen viser klart at overnattingsvirksomheten i tilknytning til hyttene, og da særlig de betjente turisthyttene, er den aktiviteten som genererer størst verdiskaping. Det skyldes først og fremst at det er disse hyttene som gir grunnlag for sysselsetting, da lønnskostnader er en vesentlig komponent i verdiskapingsbegrepet.

Tabell 6. Verdiskaping etter turistforening og aktivitet. Mill. kr. 2010.

Verdiskapingens opphav	Verdiskaping i alt	Stavanger turistforening	DNT Sør	Aust-Agder turistforening
Verdiskaping hytter	27,8	26,7	0,9	0,2
Verdiskaping arrangementer	1,5	1,1	0,4	0,1
I alt	29-30	27-28	1-1,5	0-0,5

4.1.4 Andel av driftskostnader og lønnskostnader som er lokale

De lokaløkonomiske virkningene er kartlagt gjennom beregninger og anslag for hvor stor andel av turistforeningenes driftskostnader og lønnskostnader som er knyttet til leverandører og lønns-takere i de 18 kommunene i analyseområdet. Det er tatt med kostnader og lønn knyttet til hytte-drift og arrangementer. I tillegg antas det at tilsyn og vedlikehold av løypenettet er en kostnads-post der det i betydelig grad kjøpes varer og tjenester lokalt. Derfor er også disse kostnadene med i analysen. Det er viktig å huske på at vare-/tjenesteutvalget og omfanget på det lokale tilbudet av varer og tjenester er en viktig forutsetning for potensialet for lokale effekter.

Stavanger Turistforening

Samlede leveranser til Stavanger Turistforening i 2010 utgjorde i følge leverandørreskontro drøyt 36 millioner kroner. Med hjelp fra administrasjonen i Stavanger Turistforening er det beregnet at ca 6,3 millioner kroner eller 18 prosent av dette er leveranser av varer og tjenester fra lokale bedrifter, dvs. bedrifter innenfor analyseområdet. Et unntak fra dette er at strømleverage til de betjente hyttene er definert som lokale leveranser til tross for at noen av energiselskapene har hovedkontor og faktureringsadresse utenfor analyseområdet.

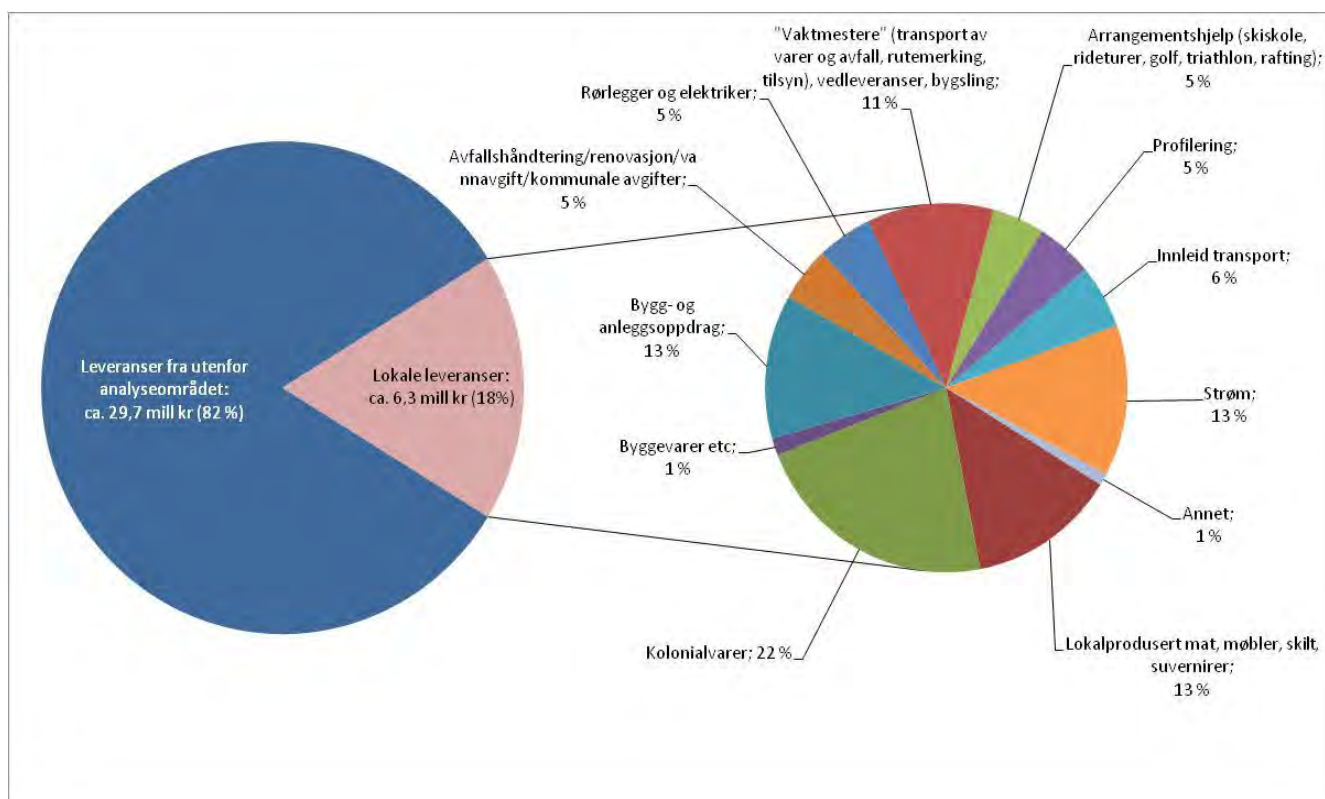
Leveransene fra bedrifter utenfor analyseområdet er blant annet fra Rogalandsbedrifter og fra landsdekkende bedrifter i Oslo og andre fylker. Blant de største leverandørene i denne kategorien i 2010 var Asko Rogaland AS, Bama Gruppen AS, Devold of Norway AS, Encon AS Servicegrossistene, Lars Magne Grønnerød, Gunnarshaug Trykkeri AS, A. Idsøe AS, If Skadeforsikring, Jansson & Larsen Regnskap AS, Mediehuset Stavanger Aftenblad, Sparebank Liv og pensjon, Tine SA og Vectura AS.

Leveransene fra lokale bedrifter gjelder alt fra kolonialvarer og byggevarer, lokalproduserte varer, ved, hjelp til drift og tilsyn av hytter, hjelp til arrangementer, bygg- og anleggsarbeid, elektrikere, rørleggere, transport, avfallshåndtering, kommunale avgifter, bygging, profilering

med mer. Figur 5 viser andelen av lokale leveranser til Stavanger turistforening og fordelingen av lokale leveranser på ulike grupper av varer og tjenester. Inndelingen er gjort ved å gjennomgå leverandørreskontro for 2010 og tilordne hver leveranse til en av de definerte gruppene. Dette er gjort med en del hjelp fra administrasjonen i Stavanger Turistforening, men forfatterne tar ansvaret for den fordelingen som er gjort.

Figur 6 viser at kolonialvarer utgjør den største andelen av de lokale leveransene med 22% av totalt 6,3 mill kr. Andre store poster er lokalprodusert mat (gårdsmat og ferskvarer), møbler, skilt og suvernirer med til sammen 13%, bygg- og anleggsoppdrag 13%, strøm 13% og ”vaktmestere” som driver transport til og fra hyttene, rutemerking og levering av ved 11% .

Figur 6. Stavanger Turistforening: Vare- og tjenesteleveranser etter type leveranse og lokalisering av leverandør. Prosent. 2010.

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av Stavanger Turistforenings leverandørreskontro for 2010.

I tillegg til leveranser av varer og tjenester er lønnskostnader en dominerende kostnadspost i Stavanger Turistforening. Lønn, folketrygd, pensjonskostnader mv. utgjorde i følge resultatregnskapet om lag 29 millioner kroner i 2010. Lønnsutgiftene er i all hovedsak knyttet til betjente hytter (Haukeliseter, Preikestolen, Lysebotn og Stranddalen), administrasjon og ekspedisjon. Noe av lønnskostnadene er også knyttet til vedlikehold av løypenett og bruer og arrangementene Preikestolen Basecamp. Oppgave over samlet forskuddstrekk i Stavanger Turistforening i 2010 viser at 48% av samlet forskuddstrekk av skatt gikk til de 18 distriktskommunene i analyseområdet for denne utredningen.

Dersom en legger til grunn den samme kommunevise fordelingen av lønnsutgiftene som for skattetrekket, kan en anslå at om lag 14 av 29 millioner kroner i lønnskostnader er knyttet til personer som skatter til kommunene i analyseområdet. Dette er et mål for den lokale andelen av lønnskostnadene. Dersom en forutsetter at lønnstakere i administrasjon og ekspedisjonen i større grad er bosatt utenfor analyseområdet og trekkes mer i skatt enn lønnstakere på de betjente hyttene, kan dette tilsi at den lokale andelen av lønnskostnadene er noe høyere enn 14 millioner kroner.

Kristiansand og Opplands Turistforening

Administrasjonen i Kristiansand og Opplands Turistforening har bidratt med å anslå hvor stor andel av utgiftene som er varer og tjenester fra lokale bedrifter, jf også tabell 6 nedenfor:

- 1/8 av lønnskostnadene på hyttene går til personer som skatter til kommunene i analyseområdet
- Mat- og kioskvarer til hyttene blir i sin helhet kjøpt utenfor analyseområdet
- Ved, annet brenn-/drivstoff, snøscooter-/wieseltransport, helikoptertransport, andre vedlikeholdskostnader (kvisting) og andre driftskostnader kjøpes i sin helhet fra lokale aktører
- Varer og tjenester knyttet til vedlikehold av løypenettet er i sin helhet kjøpt av lokale bedrifter.

Tabell 6. Kristiansand og Opplands Turistforening: Utgiftspost etter innkjøpssted (lokal andel). Estimat. 2010

	Totalt i 2010 (I hele 1000 kr)	Anslag lokal andel	Beregnet lokal andel (I hele 1000 kr)
Lønnskostnader på hyttene (Gaukhei)	125	1/8	Ca. 15
Mat- og kioskvarer til hyttene	204	0 %	0
Andre driftskostnader på hyttene	578	100 %	Ca. 575
Driftskostnader løypenett	125	100 %	Ca. 125
SUM			Ca. 715

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av opplysninger fra Kristiansand og Opplands Turistforening

Aust-Agder Turistforening

Aust-Agder Turistforening tilstreber at mest mulig av innkjøpene skal være lokale (Dag Fagermyr, pers. medd.). Med hjelp fra administrasjonen i Aust-Agder Turistforening er det gjort anslag for å tallfeste den lokale andelen av utgiftene. Anslagene er vist i tabell 7 nedenfor.

Innkjøp av varer som proviant, gass, strøm og ved til hyttene er i stor grad basert på lokale leverandører. Det samme gjelder innleid transport til drift av hyttene. Av posten 'renhold og kommunale avgifter' går om lag halvparten til lokale tjenester. Mens kommunale avgifter i sin helhet er lokale, benyttes et vaskeri utenfor analyseområdet, som trekker den lokale andelen

ned. Om lag halvparten av utgiftene til inventar, verktøy, kjøpt og leid utstyr går til lokale leverandører, mens størstedelen av vedlikeholdsutgiftene er knyttet til lokale leverandører.

Tabell 7. Aust-Agder Turistforening: Utgiftspost etter innkjøpssted (lokal andel). Estimat. 2010

	Totalt i 2010 (I hele 1000 kr)	Anslag lokal andel	Anvendt fordelingsnøkkel	Beregnet lokal andel (I hele 1000 kr)
Proviantkjøp	Ca. 52*	Litt mer enn 70%	75%	Ca. 39
Gass, strøm, ved	Ca. 37*	Litt mer enn 70%	75%	Ca. 28
Transport	Ca. 58*	Litt mer enn 70%	75%	Ca. 43
Renhold, kommunale avgifter	Ca. 34*	Ca. halvparten	50%	Ca. 17
Inventar, verktøy, utstyr, leie utstyr	Ca. 46*	Ca. halvparten	50%	Ca. 23
Rep./vedlikehold driftsutg. og dugnad, hytter	Ca. 85*	Litt mer enn 70%	75%	Ca. 63
Driftsutgifter utenom reisekostnader, løyper	Ca. 66	Mesteparten	95 %	Ca. 62
Personalkostnader	Ca. 569	0 %	0 %	0
SUM				Ca. 275

*Beløp fra hytteregnskap fratrukket kostnader for Olandsbu, Store og Lille Torungen og Lyngør fyr.

Kilde: Østlandsforskning, på grunnlag av opplysninger fra Aust-Agder Turistforening

Lønnsutgifter og andre personalkostnader i Aust-Agder Turistforening er utelukkende knyttet til administrasjonen i Arendal og går dermed til personer bosatt utenfor analyseområdet. Det leies ikke inn lønnet arbeidskraft ut over dette, men som vist kjøpes en vesentlig andel av varer og tjenester fra lokale foretak.

Oppsummering, lokale innkjøp og lønninger

På grunnlag av vurderinger, anslag og beregninger som er beskrevet ovenfor i dette avsnittet, er lokale kjøp av varer og tjenester og lokale lønns- og pensjonskostnader oppsummert i tabell 8 nedenfor.

Tabell 8. Lokale utgifter i Stavanger Turistforening, Kristiansand og Opplands Turistforening og Aust-Agder Turistforening. Estimat. 2010.

	Samlet lokale innkjøp og lønnskostnader	Lokale kjøp av varer og tjenester	Lokale lønns- og pensjonskostnader
Stavanger Turistforening	Ca. 20 mill kr	Ca. 6 mill kr	Ca. 14 mill kr
Kristiansand og Opplands Turistforening	0,5-1 mill kr	Ca. 0,7 mill kr	Ca. 15.000 kr
Aust-Agder Turistforening	0,2-0,3 mill kr	0,2-0,3 mill kr	0
SUM	20-22 mill kr	6-8 mill kr	14-15 mill kr

Kilde: Østlandsforskning

4.1.5 Fordeling på ulike typer driftsutgifter - vurdering av ringvirkninger

Figur 6 ovenfor viser fordelingen av leveransene til Stavanger Turistforening fra bedrifter innenfor analyseområdet for denne utredningen. Det er vanlig å anta at ulike typer økonomisk virksomhet medfører ulikt potensial for økonomiske ringvirkninger lokalt. Det gjelder for eksempel sektorer som detaljhandel og drivstoff, der avansen er liten og store andeler av omsetningen brukes til varekjøp på steder utenfor lokalområdet. I mange gjeste- eller forbruksundersøkelser, der det søkes kartlagt økonomiske effekter, blir det ofte registrert store omsetningstall

knyttet til forbruk i nettopp detaljhandel og delvis drivstoffhandel. I disse sektorene skal det imidlertid svært stor omsetningsøkning til før det skapes f.eks. sysselsettingsmessige resultater.

Forutsetningene for at det i et gitt område skal genereres tilleggsleveranser i lokal underleveransesektor (ringvirkninger) bygger på to avgjørende premisser:

- 1) At de lokale leverandørene er i stand til å etterkomme etterspørselen produktmessig og til en akseptabel pris, og
- 2) At leverandørene i tilfelle har ledige produksjonsressurser.

Dette tilsier at virksomhet/tiltak som kan passe inn i den lokale næringsstruktur og økonomi har bedre forutsetninger for å generere lokaløkonomiske effekter enn virksomhet eller tiltak som ikke gjør det. I vår sammenheng her vil det si, at å kjøpe lokalt produsert mat og evt. andre varer i utgangspunktet vil bidra med større verdiskaping fordi innkjøpsbeløpet dekker en større arbeidsinnsats (en større andel av verdikjeden) enn kun over-disk-salg i super'n. Små steder med begrenset tilbud har derfor også et begrenset potensial for å levere alle typer etterspurte varer og tjenester.

Det er dette resonnement som også begrunner påstanden om at kr 1,- til håndverkere i bygda er mer verdifull enn kr 1,- til den lokale kjøpmannen, selv om det er fakta satt på spissen og det i mange tilfeller vil være den lokale situasjonen som avgjør lokal effekt til syvende og sist. For mange tilbydere (butikker, håndverkere, osv.) kan marginale tilskudd til omsetningen være avgjørende for driftsresultatet, og da vil det være viktigere enn sektoren i seg selv.

Slik sett betyr det at det kjøpes inn en god del lokalt produsert mat og andre varer, her estimert til 8-10 mill. kr., mer for effektene enn om man hadde kjøpt tilsvarende varer, men produsert andre steder, i lokale butikker. Kjøp av lokale varer og tjenester som er tilpasset et lokalt økonomisk system kan i så måte være like betydningsfulle som direkte sysselsatte i DNT/lokalforeningene.

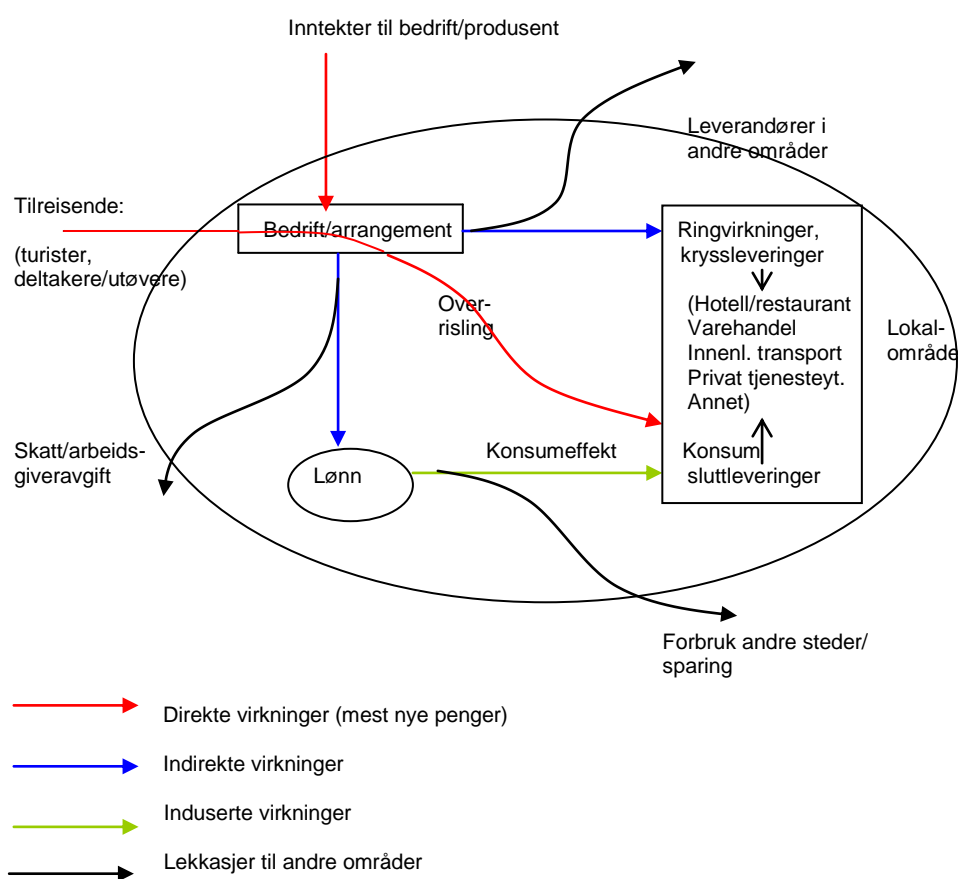
4.1.6 Andre ringvirkninger og andre aktørers bruk av DNTs infrastruktur

I tillegg til direkte verdiskaping av virksomhet i regi av turistforeningene og ringvirkninger som følge av innkjøp og lønninger fra turistforeningene, er det også grunn til å regne med at turistene kjøper en del varer og tjenester i forbindelse med at de bruker turistforeningenes tilbud. Dette kan være kjøp av varer og tjenester både før, under og etter at de benytter seg av DNTs tilbud, og det kan både være i forbindelse med uorganiserte turer med eller uten overnatting og i forbindelse med arrangementer som fellesturer, kurs, leir, base camp o.a.

Det er flere typer varer og tjenester som er aktuelle, blant annet:

- Kolonialvarer og drivstoff
- Servering og overnatting
- Transport
- Andre reiselivstilbud/souvenirer

Når det gjelder vareproduserende næringer oppstår effektene lokalt som en følge av at ferdige produkter sendes ut av området i utbytte mot penger. Innenfor reiselivet er produktet stedsbetinget og derfor avhengig av at kunden reiser til produksjonsstedet. Dette kan gi opphav til ytterligere økonomiske effekter lokalt enn man vanligvis regner med ved vareproduksjon, da den tilreisende selv bruker penger ikke bare på selve reiselivsproduktene, men også på andre ting som kan kjøpes på stedet⁵. Tankemodellen kan anskueliggjøres som i figuren nedenfor. For vareproduserende bedrifter blir den pengestrømmen som genereres av tilreisende til venstre i figuren borte. En viktig forutsetning er størrelsen og strukturen på tilbudet i det aktuelle lokalområdet, og antallet tilreisende (potensielle handlende). Dette er opplysninger som ikke lar seg kartlegge uten å spørre de tilreisende direkte.

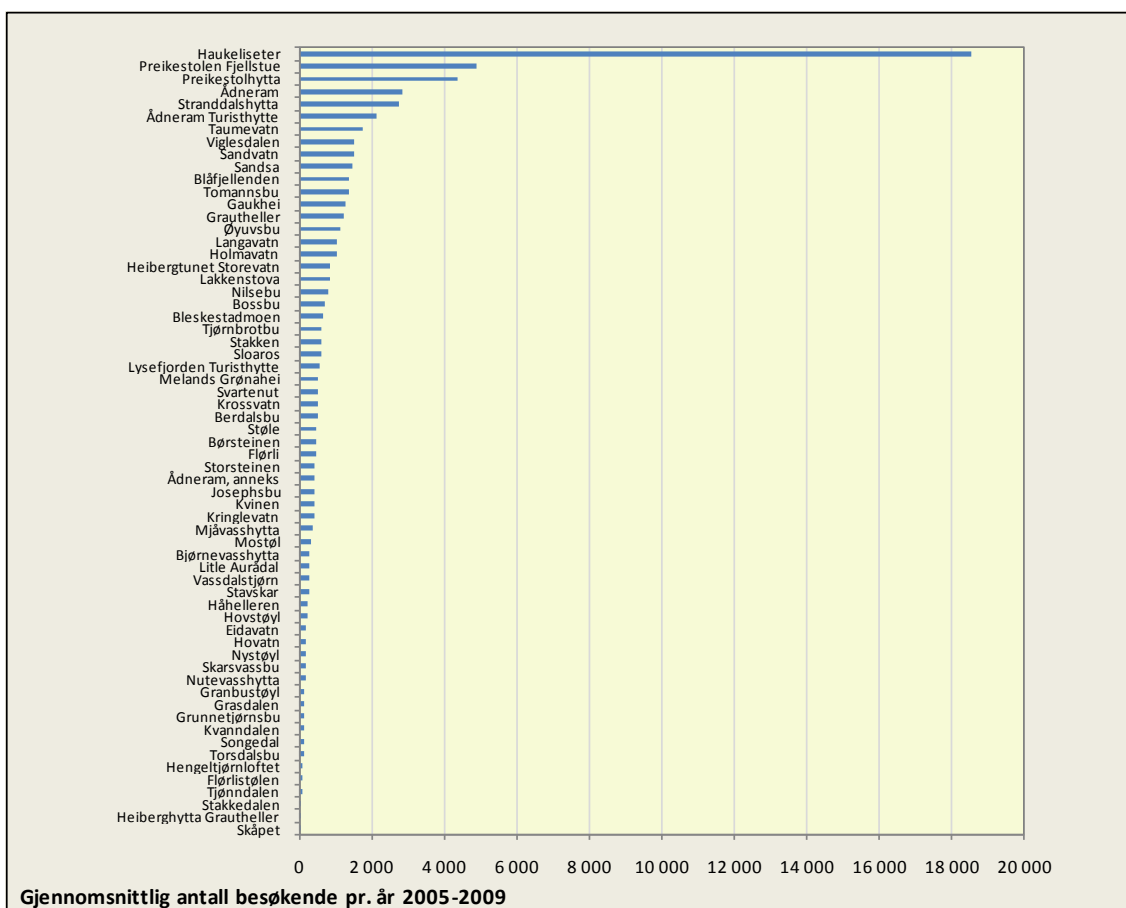

Figur 7 Prinsippskisse - pengestrømmer generert av tiltak/virksomheter i et område

Kilde: Ericsson, Birgitta: Lokaløkonomiske virkninger av kulturarrangementer - et metodisk urent farvann, ØF-notat 06/2003, Østlandsforskning:Lillehammer.

⁵ Det er vanlig å bruke begrepet overrislingseffekter på dette som er sluttleveranser til forbruker, til forskjell fra de innkjøpene som bedriftene foretar, som er underleveranser og inngår i verdikjeden/produksjonskjeden.

Trafikktallene ved turisthyttene som er lokalisert til analyseområdet vårt hadde et samlet gjennomsnittlig besøk målt i overnattinger i løpet av de fem siste åra på 65 500. Det er svært stor spredning på hvor store besøkstallene er på de enkelte hyttene. Det går klart fram av figur 8 nedenfor.

Figur 8 Overnattinger på turisthyttene. Gjennomsnittlig antall overnattinger pr. år. 2005-2009

Haukeliseter har uten sammenlikning den største trafikken. Det har klar sammenheng med beliggenheten langs en av hovedferdselsårene mellom øst- og vestland over Haukeli. Preikestolhytta/Preikestolen fjellstue har til sammen om lag halvparten av trafikken på Haukeliseter. Lett tilgjengelighet er altså viktig for omfanget av besøket, begge disse har bilveg fram. Tilgjengeligheten er viktig, men også strømmen på ferdsele vil ha stor innflytelse på det effektuerte besøket. Haukeliseter er antakelig like mye å betrakte som en 'vanlig' overnattingsbedrift som en 'DNT-hytte'.

De fleste av de analyserte DNT-hyttene ligger imidlertid langt unna alternative tilbud, noe som i seg selv gir begrenset potensial for overrinsingseffekter undervegs. Det ligger imidlertid et potensial i at fotturister kan ha behov for overnatting og/eller transport i forbindelse med start og avslutning av turene. Hvor mange slike tilførsels-/utførselsdager det registrerte antallet besøkende i realiteten utgjør, er avhengig av hvor mange hyttebesøk den enkelte besøkende

foretar, og 'strukturen' på fjellturene i området. En ukestur fra hytte til hytte vil resultere i seks registrerte overnattinger (én på hver av hyttene man er innom i løpet av turen), men bare én fram- og tilbakereise. Start- og endested for turen vil også kunne ha innflytelse på behovet for transport. Hvis turen er lagt opp slik at man kommer tilbake til utgangspunktet, vil det være mulig å ha med egen bil og slik redusere behovet for annen transport. Behovet for overnatting vil være avhengig av hvor man kommer fra og reisetida. Strukturen på reisefølgene (andelen barnefamilier, f.eks.) vil også være med å bestemme størrelsen og trolig innretningen på et evt. tilleggsforbruk.

Hvor mange 'ekstra' forbruksdøgn man kan regne med at det registrerte antallet overnattinger gir grunnlag for i analyseområdet er derfor svært usikkert, og avhengig av mange ukjente variabler. Likeledes hvor (innenfor eller utenfor analyseområdet) evt. tilleggskjøp måtte bli foretatt. Det er derfor vanskelig å si noe sikkert om hvor store slike overrisslingseffekter kan være eller hvor mye de vil bety.

Et regneeksempel med utgangspunkt i at hver besøkende på DNT-hyttene i gjennomsnitt genererer 2,5 overnattinger, betyr at 65 000 overnattinger representerer ca 25 000 personer som er innom disse turishyttene. Hvis hvert reisefølge består av 2,5 personer og en tredjedel overnatter kommersielt på fram- og tilbaketuren, kan en estimere den ekstra *omsetningen* (ikke verdiskapingen) i forbindelse med oppholdet på DNT-hyttene til i størrelsesorden 8-10 millioner, hvorav fem millioner pluss/minus i kommersielle overnattingsbedrifter og fire millioner pluss/minus i servering og/eller kolonial. (Jfr. tabell 9.) En evt. lokal andel av kollektiv transport har vi ikke gjort noen anslag for. Hvis Haukeliseter i stor grad brukes som innfallsport, vil den delen av overnatting og servering som kan knytte seg til fram- og tilbaketurer via Haukeliseter komme til fratrukk i regnestykket, da omsetningen der allerede er talt med andre steder i analysen.

Tabell 9. Eksempel på regnestykke for å estimere tilleggsomsetning i forbindelse med opphold på/turer mellom DNTs turisthytter i analyseområdet. 2010.

	Forutsetning	I alt
Antall registrerte gjestedøgn, DNT-hytter i området	65 000 overnattinger	
Gjennomsnittlig antall overnattinger i området pr. person	2,5 overn./person	26 000 personer
Størrelse på reisefølgene, personer	2,5 personer/reisefølge	10 400 reisefølger
Andel av reisefølgene med kommersiell overnatting utenom DNT	30%	3 120 reisefølger
Ekstra solgte rom	reisefølger i 2 netter	6 200 romdøgn
Oppnådd pris pr. solgt rom* kr. (gjennomsnitt)	771,-	4,8 mill. kr.
Servering/mat	3 120 reisefølger*2,5 pers	7 800 pers
Beløp pr. person (mat/servering)**	250,- * 2 dgr	3,9 mill. kr.
I alt , estimert tilleggsomsetning	6 200 romdøgn 15 000 matdøgn	4,8 mill kr 3,9 mill kr

* Gjennomsnittlig oppnådd pris pr. rom 2010 = 771 (Vest-Telemark: 809,-, Setesdal 797,-, Valle/Bykle/Evje 696,-, Ryfylke 784,-) www.statistikknett.com

** Her er dårlig med erfaringstall: I 2007 brukte utenlandske skiturister i alt av forbruksutgifter pr. gjestedøgn NOK 351,-, tilreisende med overnatting til Peer Gynt-stemnet på Vinstra i 2007 kr. 688.- pr reisefølge til servering/kolonial for hele oppholdet (Haukeland og Rideng 2007; Ericsson og Onshus 2007)

I forbindelse med "Fra dal til fjell"-prosjektet i regi av DNT la hver turdeltaker igjen kr. 518,- inkludert turavgift, overnatting/servering og ekstrasalg på gardene. (Norges Bondelag, DNT og Gardmillom, udatert)

4.2 Identifisering av faktorer som kan bidra til å øke verdiskapingen og de lokaløkonomiske virkningene

4.2.1 Besøkstall

Vedlegg 2 viser totalt antall besøkende for hyttene i planområdet i løpet av årene 2005-2009. Det framgår at mange av hyttene har få overnattinger. 17 av hyttene har færre enn 200 overnattinger pr år (1000 overnattinger hele perioden 2005-2009). Selv om mange av hyttene bare er åpne i sommersesongen, er det mye ledig kapasitet til å ta imot flere som ønsker å gå på tur.

4.2.2 Potensialer

Økt lokal verdiskaping av turistforeningenes virksomhet i planområdet kan i prinsippet oppnås på flere måter:

- Øke aktiviteten i form av antall overnattinger og antall deltakere på fellesturer og arrangementer.
- Øke prisene, eventuelt i kombinasjon med å øke standarden og servicegraden på hytter og arrangementer. Det siste kan for eksempel gjøres ved å tilby større grad av tjenester som føring, guiding, instruktør.
- Redusere kostnader utenom lønn.
- Øke den lokale andelen av leveranser og lønninger gitt et uendret aktivitets-, pris- og kostnadsnivå.

DNTs mål om å fremme friluftslivet kan innebære at det ikke er ønskelig å ta høyest mulig pris for tilbudene. Det er heller ikke sikkert at det fremmer det enkle og naturvennlige friluftslivet å satse på størst mulig aktivitetsnivå i alle sammenhenger. Det er neppe heller ønskelig å erstatte frivillig arbeidskraft og dugnadsinnsats med lønnet arbeidskraft, selv om dette kunne tenkes å bidra til å øke de lokaløkonomiske virkningene.

Det mest aktuelle tiltaket for å øke de lokaløkonomiske virkningene er trolig å bidra til at en enda større andel av varer og tjenester kjøpes fra lokale foretak, og til å øke den lokale andelen av lønnet arbeidskraft. Dersom aktivitetsnivået øker samtidig får dette tiltaket dobbel effekt, men i vårt analyseområde kan det være konfliktfylt for villreininteresser. Lokale innkjøp av varer og tjenester var ut fra våre anslag om lag 7 mill kr i 2010. For Stavanger Turistforening var det bare 18% av leveransene som var lokale, noe som tilsier at det kan være et vesentlig potensial for å øke andelen. Potensialet for å øke den lokale andelen av innkjøpene i Kristiansand og Opplands Turistforening (KOT) og Aust-Agder Turistforening (AAT) er litt mer usikkert, men det kan være en mulighet å gå over til lokale innkjøp av kolonialvarer i KOT og lokale vaskeritjenester i AAT. Dersom vi forutsetter at det er mulig å doble de lokale innkjøpene, utgjør dette som nevnt ca 7 mill kr.

Den lokale andelen av lønnsutgiftene er allerede forholdsvis stor i Stavanger Turistforening. I de to andre foreningene er det meste eller hele lønnskostnaden knyttet til hovedkontoret og er dermed ikke definert som lokal. Potensialet for å bruke lokale lønnstakere mer er usikkert, men det er mulig at Stavanger Turistforening kan øke noe dersom det defineres som et mål.

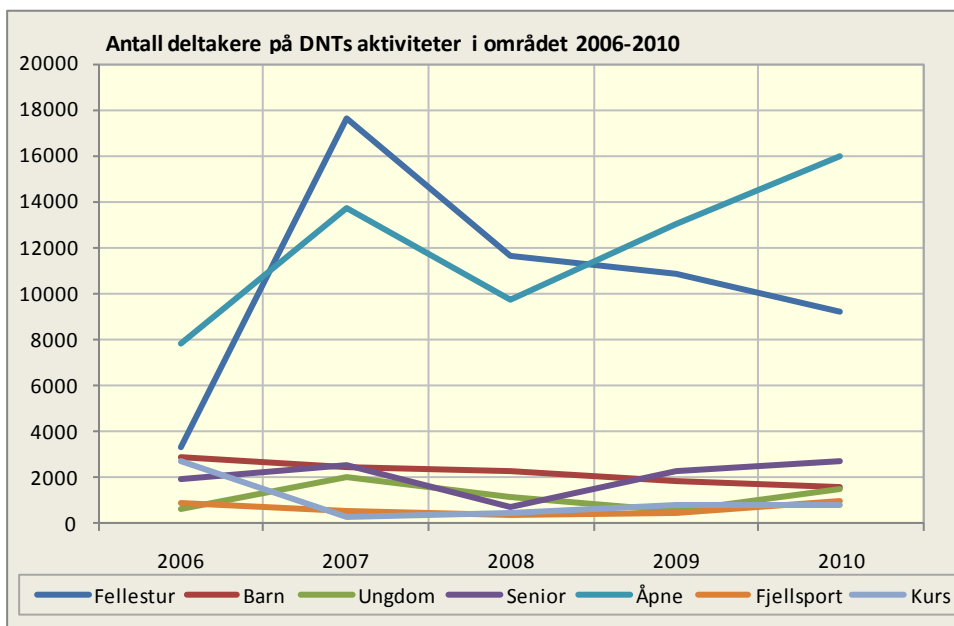
Til sammen anslås det at det kan være mulig å øke lokale leveranser og lokale lønninger i analyseområdet med om lag 10 mill kr. Anslaget er usikkert.

4.3 Konkurransen eller synergi mellom turistforeningenes virksomhet og annen lokal verdiskaping/turisme?

I prioriterte villreinområder og regionale planer hjemlet i Plan- og bygningsloven har det også i tilknytning til verneområder blitt uttrykt et mer nyansert syn på næringsvirksomhet. De prioriterte villreinområdene ligger vesentlig i tilknytning til rurale og næringssvake områder, som derfor trenger alle muligheter for å skape lokal sysselsetting og arbeidsplasser for å opprettholde bosettingen. Naturbaserte aktiviteter, turføring, osv., får stadig større markedsappell og framstår ofte som aktuelle alternativer å satse kommersielt på i disse områdene. En slik utvikling passer også med samfunnets og myndighetenes ønsker om å legge forholdene til rette for å utvikle ”grønt reiseliv” og småskala virksomhet basert på lokale ressurser.

Dette er også sentrale områder for DNTs videre utvikling av sin virksomhet framover, der fokus på nye og ”kule” aktiviteter får større oppmerksomhet (Veivalg for DNT 2009-2012; ”Fra dal til fjell”). Den økte interessen for naturbaserte aktiviteter ansees å skape et større markedsgrunnlag for aktører som griper fatt i dette og som satser på å utvikle lokale sysselsettingsalternativ, og et økt interessepotensial for DNTs tilbud for individuell bruk og fellesarrangementer (turer, kurs). Selv om DNT har arrangert fellesturer helt siden 1932, er det i de senere åra i større grad enn før satset på å utvikle og tilby ulike aktiviteter, i tillegg til å drive den tradisjonelle overnattingsvirksomheten ved turisthyttene og å holde sti- og løypenettet i orden. Det arrangeres ulike turer og tilbud med basis i turisthyttene, og tilbudene er godt segmentert og rettet mot ulike målgrupper. Dels er det aldersrettede tilbud, som er rettet mot hhv. barn, ungdom og seniorer, dels er det temarettede tilbud slik som fjellsport og ulike typer kurs. Det arrangeres fellesturer i inn- og utland, som ikke i utgangspunktet har noen spesiell innretning verken mot aldersgrupper eller temaer, men der lengde og turområde likevel kan gi en slags innretning (segmentering). Den arrangerte aktiviteten som samler flest deltakere er de kortere kveldsturene i nærmiljøet, men disse holder vi utenfor i denne sammenheng. Av det samlede antallet deltakere på turene i alle turistforeningene i Norge, 247 000 i 2010, var ca 100 000 deltakere i slike åpne arrangement. På landsbasis er det fellesturer, barneaktiviteter og ungdomsarrangement som kan vise den største veksten målt i antall deltakere i løpet av de siste fem åra (2006-2010). (DNTs aktivitetsstatistikk)

Vi har sett nærmere på utviklingen når det gjelder deltakere i ulike aktiviteter i ”våre områder”, også dét for de siste fem åra, som er den perioden det fins rimelig bra statistikk over. Fellesturene sammen med de åpne arrangementene er også der de helt klart dominerende. (Jfr. figur 9.) Av 33 000 deltakere i 2010, var ca halvparten deltakere i åpne arrangementer og en tredjedel var deltakere i fellesturer. Andre typer arrangementer utgjør relativt små tall sammenliknet med disse. Barne-, ungdoms- og seniorarrangement samlet i 2010 i underkant av 6 000 deltakere til sammen. Fjellsportsaktiviteter og diverse kurs hadde i underkant av 2 000 deltakere til sammen.

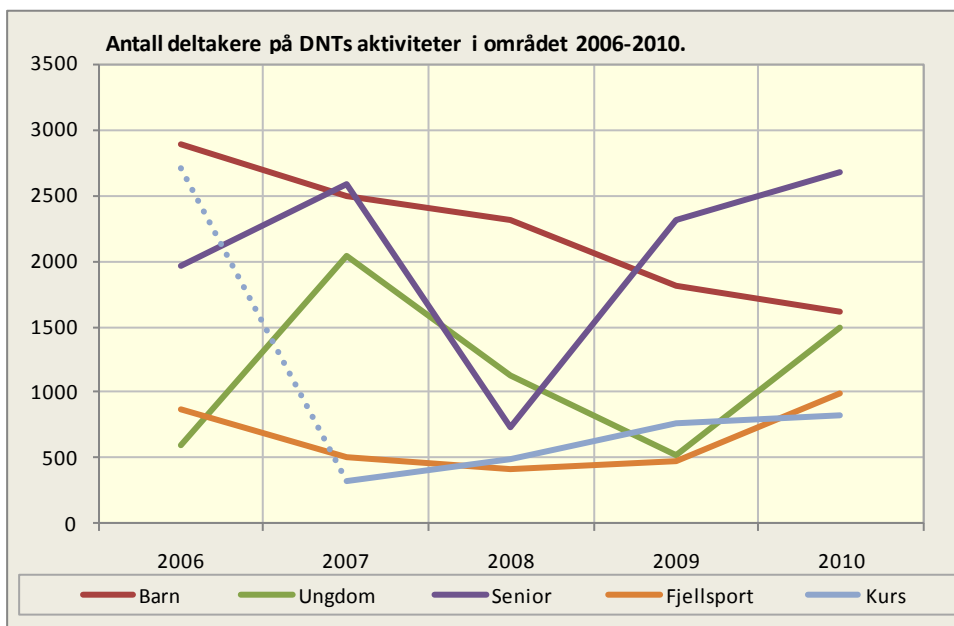

Figur 9. Antall deltakere på DNTs aktiviteter etter aktivitetstype og år. Stavanger turistforening, Kristiansand og Opplands turistforening og Aust-Agder turistforening. 2006-2010. (Kilde: DNTs aktivitetsstatistikk)

Vi har sett på de mindre aktivitetene separat, da de, på grunn av den størrelsesmessige ubalansen i forhold til fellesturene og de åpne turene, blir vanskelig å se utviklingen enkeltvis og innbyrdes mellom dem. Spesielle tilbud rettet mot seniorer samlet i 2009 og 2010 det største antallet deltakere, ca 2 500 i alle tre foreningene sammen. Barneaktiviteter var i 2006 like store, men der har antallet deltakere oppvist en stødig reduksjon, og er i 2010 nede på halvparten av 2006-nivået. Fjellsportsaktiviteter og kursvirksomheten viser et noenlunde likt mønster, både i omfang og utvikling⁶. Selv om tallene er relativt små, og tidsperioden er kort, syns de å vise en positiv trend, i motsetning til barneaktivitetene. Deltakerantallet i ungdoms- og senioraktivitetene har svingt sterkt i perioden. (Jfr. figur 10.)

Disse tallene trenger ikke nødvendigvis utelukkende å vise etterspørselsutviklingen dersom tilbudet også har variert i løpet av perioden. Det har vi ikke vurdert i denne omgang. Den registrerte utviklingen i "vårt område" skiller seg først og fremst fra den samlede utviklingen i landet når det gjelder deltakere i barneaktiviteter, som i analyseområdet er jevnt nedadgående, men viser en mer variabel utvikling på landsbasis. Ungdomsaktivitetene viser derimot en ikke fullt så "dramatisk" kurve på landsbasis som i vårt område. Ellers er det mest framtrædende fravær av mønster - det går litt opp og ned.

⁶ For kursvirksomheten er linjen stiplet mellom 2006 og 2007. Det er fordi vi tror at det høye deltakerantallet i 2006 kan skyldes en registreringsfeil i tallgrunnet for Stavanger. Hvis det er riktig er det registrert om lag 2 400 for mange kursdeltakere i 2006.

Figur 10. Antall deltakere på DNTs aktiviteter etter aktivitetstype og år. Utvalgte aktiviteter. Stavanger turistforening, Kristiansand og Opplands turistforening og Aust-Agder turistforening. 2006-2010.

(Kilde: DNTs aktivitetsstatistikk)

I befolkningen som helhet har utøvelsen av friluftaktiviteter endret seg dramatisk på noen områder i løpet av en mannsalder (jfr. tabell 10. nedenfor). Lengre skiturer i fjellet er det i 2007 under halvparten så stor andel som har gått mange (3 eller flere) sammenliknet med 1970. Det er nesten ingen som går lengre skiturer i skogen sammenliknet med 1970, en reduksjon fra 25% til 5%. Når det gjelder andelen som har gått lengre fotturer i fjellet har den økt svakt i perioden, og i 2007 hadde ca en tredjedel (32%) av befolkningen gjort det. Det er særlig kvinnene som har økt sin deltakelse, der den økte andelen fra 20% i 1970 til 29% i 2007 representerer en vekst på 45%. Mennene har også økt sin deltakelse men ikke fullt så mye, selv om andelen isolert sett fortsatt er høyere (35% i 2007). (Vaage 2009)

Tabell 10. Andel av den voksne norske befolkningen som har deltatt i utvalgte friluftaktiviteter i løpet av året. 1970 og 2007.

Aktivitet	1970	2007
Lengre skitur i fjellet, >2 turer	22	9
Lengre skitur i skogen, > 2 turer	25	5
Lengre fottur i fjellet, > 2 turer, alle	25	32
Lengre fottur i fjellet, > 2 turer, kvinner	20	29
Lengre fottur i fjellet, > 2 turer, menn	30	35

Kilde: Vaage, Odd Frank (2009): Mosjon, friluftsliv og kulturaktiviteter. Rapporter 2009/15, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

DNTs tilbud retter seg mot alle grupper, både erfarne og nybegynnere, og mye av tur- og kursledelse er basert på innsats fra medlemmene. I prosjektet "Fra dal til fjell" var det egne turledere på turene som helhet, og det opplyses at det i tillegg ble brukt lokale guideforetak (s.17.). I hvilket omfang er ikke opplyst, og det framgår heller ikke av inntektsoversikten på s.22. Det er likevel slik at det er langt fra i alle områder der DNT driver virksomhet, der det også er etablert

lokale guideforetak e.l.l.. Det er ikke i mange områder det vil være trafikkgrunnlag for å drive denne typen guidede turer bedriftsøkonomisk lønnsomt og med rimelig fortjeneste, særlig ikke hvis en tenker helårsbasert virksomhet eller årsinntekt.

Vår antakelse er at DNTs tilbud på disse områdene bidrar til at det faktisk fins tilbud på mange steder som ellers ikke ville ha noen felles aktivitetstilbud eller arrangementer. Samtidig kan det forhold at det nå synes å være økende interesse for lengre fotturer i fjellet, dels gi et lavterskeltilbud til mange uten stor erfaring og dels øke kompetansenivået på enkelt friluftsliv blant folk flest. Det kan på sikt også bidra til å øke betalingsvilligheten for mer krevende aktiviteter i fjell og friluft.

5 Oppsummering og konklusjoner

Som et ledd i kunnskapsoppbyggingen i forbindelse med utarbeidelsen av regional plan for de prioriterte villrein fjellene i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei, har Rogaland fylkeskommune gitt Østlandsforskning i oppdrag å utrede verdiskaping lokalt ved Den Norske Turistforening sin virksomhet i planområdet. Det er tre turistforeninger i planområdet: Stavanger Turistforening, Kristiansand og Opplands Turistforening og Aust-Agder Turistforening. Stavanger Turistforening er klart størst i medlemstall, antall arrangementer og antall hytter.

Oppdraget besto i å (1) tallfeste lokal verdiskaping og lokaløkonomiske virkninger, (2) identifisere faktorer som kan bidra til å øke de lokaløkonomiske virkningene og (3) vurdere fordeler og ulemper DNTs virksomhet kan ha for annen lokal utvikling av lønnsomme, markedstilpassede tilbud innen friluftslivet i de samme lokalsamfunnene.

Analyseområdet for utredningen er definert som 18 hele kommuner som helt eller delvis inngår i planområdet for regionalplanen. Verdiskaping og økonomiske virkninger innefor disse kommunene er definert som lokale.

Beregnet verdiskaping (driftsresultat pluss lønnskostnader) for alle DNT-hyttene i planområdet var om lag 25 mill kr i 2010, herav var ca 19,5 mill kr lønnskostnader og ca 5,5 mill kr var driftsoverskudd. Verdiskapingen er i en dominerende grad knyttet til de 6 betjente hyttene og dermed også til Stavanger Turistforening som har 5 av 6 betjente anlegg. For arrangementer (fellesturer, kurs o.a.) er verdiskapingen anslått på usikkert grunnlag til i størrelsesorden 1-1,5 mill kr.

De lokaløkonomiske virkningene er definert som summen av innkjøpte varer og tjenester fra lokale bedrifter og lønnskostnader som er knyttet til lokal arbeidskraft. Tall for dette er dels basert på beregninger og dels på anslag og skjønn. Til sammen er de lokaløkonomiske virkningene estimert til 20-22 mill kr, herav 14-15 mill kr i lokale lønnskostnader og 6-8 mill kr i lokale innkjøp. Innkjøpene er ujevnt fordelt mellom kommunene og for en stor del knyttet til nærområdet til de betjente hyttene. Lokalproduserte varer og tjenester gir større virkninger i lokalsamfunnet enn handel med for eksempel kolonialvarer og drivstoff. Det er gjort en eksempelvis beregning av tilleggsomsetning i tilknytning til DNT-turer i analyseområdet, der det er anslått at tilleggsomsetning i form av overnatting og servering i og utenfor analyseområdet kan være i størrelsesorden 8-10 mill kr. Hvor mye av dette som kan være lokalt er vanskelig å anslå.

Prinsipielt kan både samlet og lokal verdiskaping av DNTs virksomhet tenkes økt på flere måter, blant annet gjennom økt aktivitetsnivå, økt servicegrad og økte priser. Med utgangspunkt i at den mest aktuelle strategien syns å være å søke å øke andelen av varer og tjenester som kjøpes lokalt, har vi kommet til at potensialet for å øke de lokaløkonomiske virkningene gitt et

uendret aktivitets- og prisnivå på usikkert grunnlag kan anslås til om lag 10 mill kr. Herav er mesteparten basert på at en kan doble andelen av lokale innkjøp av varer og tjenester som i Stavanger Turistforening var ca 18% i 2010.

Virksomheten til DNT bidrar etter vår vurdering til at det i dag fins tilbud på mange steder som ellers ikke ville hatt felles aktivitetstilbud eller arrangementer knyttet til friluftsliv. I mange områder vil det ikke være trafikkgrunnlag for kommersielle tilbud. Samtidig kan DNT dels gi et lavterskeltilbud til mange uten stor erfaring og dels øke kompetansenivået på enkelt friluftsliv blant folk flest, noe som på sikt kan bidra til å øke betalingsvilligheten for mer krevende aktiviteter i fjell og friluft. Hvor mye det økte besøksvolumet som følge av DNTs tilbud i de aktuelle områdene (som har DNT-aktiviteter) bidrar med i andre lokale virksomheter, lar seg imidlertid ikke besvare innenfor rammen av dette prosjektet (jfr. tabell 9 foran, og drøftingen i tilknytning til den.)

Referanser

Aust-Agder Turistforening. Diverse tallmateriale tilsendt på e-post og oppgitt på telefon.

Aust-Agder Turistforening. Hytteregnskap 2010.

<http://www.turistforeningen.no/files/AAT/Om%20oss/Arsmelding%20Regnskap/2011/Hytteregnskap%20%202010.pdf>

Aust-Agder Turistforening. Resultatregnskap 2010.

<http://www.turistforeningen.no/files/AAT/Om%20oss/Arsmelding%20Regnskap/2011/Resultatregnskap%202010.pdf>

Aust-Agder Turistforening. Regnskap øvrige avdelinger 2010.

<http://www.turistforeningen.no/files/AAT/Om%20oss/Arsmelding%20Regnskap/2011/oevrige%20avdeling%20%202010.pdf>

Aust-Agder Turistforening. Om oss.

http://www.turistforeningen.no/aust-agder/group.php?gr_id=6&fo_id=474

Ericsson, Birgitta: Lokaløkonomiske virkninger av kulturarrangementer - et metodisk urent farvann, ØF-notat 06/2003, Østlandsforskning: Lillehammer.

Ericsson, Birgitta og Terje Onshus (2007): Peer Gynt-stemnet 2007, ØF-rapport nr 4/2008, Østlandsforskning: Lillehammer.

Haukeland, Jan-Vidar og Arne Rideng (2007): Utenlandske skiturister i Norge 2007, TØI-rapport 918/2007, Transportøkonomisk institutt: Oslo.

Kristiansand og Opplands Turistforening. Hytteregnskap 2010 og diverse tallmateriale tilsendt på e-post.

Kristiansand og Opplands Turistforening. Om oss.

http://www.dnt.no/group.php?gr_id=28&fo_id=419

Kristiansand og Opplands Turistforening. Resultatregnskap fra Årsberetning 2010.

[http://www.turistforeningen.no/files/KOT/KOT_arsmld2011%20\(2\).pdf](http://www.turistforeningen.no/files/KOT/KOT_arsmld2011%20(2).pdf)

Miljøverndepartementet (2007). Fylkesdelplaner for bruk og vern av prioriterte fjellområder - fastsetting av nasjonale villreinområder. Brev fra Miljøverndepartementet av 12. april 2007.

Norges Bondelag, DNT og Gardmillom, (udatert): Sluttrapport for "Fra dal til fjell", et utviklingsprosjekt for auka verdiskaping for turisthytter og gardar.

Rogaland fylkeskommune. Anbudsdokumenter: Invitasjon, konkurransegrunnlag og prosjektskisse.

SSB, Befolkningsstatistikk og Bygningsstatistikk.

Stavanger Turistforening. Avdelingsregnskap 2010.

Stavanger Turistforening. Diverse tallmateriale tilsendt på e-post og oppgitt på telefon.

Stavanger Turistforening. Saldoliste for leverandører (leverandørreskontro) 2010.

Stavanger Turistforening. Om STF.

http://www.stavanger-turistforening.no/index.php?fo_id=8253

Stavanger Turistforening. Terminoppgave for arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk. Termin 1-6 2010.

Stavanger Turistforening. Resultatregnskap fra Årbok 2010.

Vaage, Odd Frank (2009): Mosjon, friluftsliv og kulturaktiviteter. Resultater fra Levekårsundersøkelsene fra 1997 til 2007, Rapporter 2009/15, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

www.heiplanen.no

www.statistikknett.com

www.ut.no

www.villrein.no

Vedlegg 1 Folketallsutvikling for kommunene i planområdet. 1965-2011.

År	0831 Fyresdal	0833 Tokke	0834 Vinje	0929 Åmli	0938 Bygland	0940 Valle	0941 Bykle	1026 Åseral	1034 Hægebostad
1965	1634	3560	4138	2101	1531	1631	614	953	1581
1966	1598	3464	3949	2082	1504	1558	575	962	1569
1967	1576	3408	3885	2211	1506	1496	545	1013	1549
1968	1548	3284	3881	2181	1467	1492	534	1022	1494
1969	1536	3156	3838	2203	1438	1486	507	1030	1503
1970	1497	3052	3865	2206	1448	1461	479	1009	1513
1971	1477	2979	3876	2131	1548	1441	471	890	1502
1972	1508	2883	3878	2113	1529	1433	483	900	1507
1973	1524	2821	3873	2116	1522	1415	458	867	1490
1974	1447	2806	3893	2096	1520	1430	483	865	1486
1975	1471	2772	3862	2116	1516	1449	485	862	1488
1976	1458	2762	3847	2121	1523	1466	522	842	1511
1977	1456	2768	3907	2134	1504	1470	522	835	1537
1978	1439	2802	3934	2134	1520	1484	523	828	1543
1979	1425	2788	3944	2166	1545	1494	586	821	1534
1980	1414	2758	3945	2178	1553	1488	622	833	1552
1981	1440	2765	3950	2161	1554	1488	712	827	1574
1982	1408	2794	3966	2179	1531	1497	699	839	1584
1983	1422	2766	4020	2153	1549	1490	650	850	1609
1984	1452	2739	4015	2122	1536	1500	630	837	1619
1985	1466	2770	3981	2122	1528	1498	654	841	1621
1986	1454	2750	3994	2107	1499	1481	694	817	1604
1987	1441	2749	3950	2090	1454	1460	706	804	1606
1988	1446	2748	3919	2073	1444	1457	722	811	1592
1989	1433	2727	3959	2008	1473	1448	729	807	1557
1990	1430	2746	3917	1999	1396	1430	728	808	1541
1991	1417	2693	3959	1977	1382	1407	756	812	1535
1992	1377	2624	3956	1939	1343	1409	768	819	1559
1993	1366	2597	4006	1892	1422	1414	799	829	1540
1994	1374	2578	4032	1935	1416	1460	794	831	1625
1995	1358	2566	4008	1912	1364	1447	822	834	1578
1996	1357	2553	4010	1891	1340	1459	846	846	1584
1997	1356	2567	3988	1900	1346	1458	862	849	1568
1998	1347	2574	3932	1876	1328	1453	867	864	1572
1999	1337	2539	3894	1866	1314	1421	864	888	1577
2000	1353	2506	3869	1862	1351	1439	868	878	1621
2001	1348	2487	3832	1854	1341	1456	884	867	1643
2002	1333	2497	3850	1853	1314	1439	852	902	1602
2003	1310	2454	3812	1830	1296	1422	848	906	1622
2004	1347	2465	3756	1859	1318	1403	875	914	1616
2005	1353	2463	3758	1801	1327	1384	857	907	1594
2006	1369	2417	3694	1785	1296	1348	874	894	1583
2007	1363	2414	3684	1815	1272	1320	902	893	1599
2008	1375	2366	3635	1836	1242	1326	919	905	1597
2009	1379	2363	3662	1855	1225	1292	965	914	1620
2010	1381	2337	3641	1861	1223	1289	970	917	1624
2011	1351	2316	3661	1829	1239	1284	989	912	1639

År	1037 Kvinesdal	1046 Sirdal	1114 Bjerkreim	1122 Gjesdal	1129 Forsand	1130 Strand	1133 Hjelmeland	1134 Suldal	1228 Odda
1965	5132	1516	1798	4051	1046	6402	2909	4146	10481
1966	5191	1593	1808	4053	1039	6510	2875	4147	10463
1967	5230	1645	1873	4082	1022	6618	2834	4142	10437
1968	5330	1681	1866	4192	994	6723	2791	3998	10205
1969	5405	1746	1865	4325	984	6709	2768	3860	10074
1970	5366	1761	1878	4403	950	6882	2688	3778	10051
1971	5241	1762	1870	4442	897	6956	2639	3648	10046
1972	5374	1734	1877	4487	901	7057	2603	3669	10060
1973	5414	1694	1913	4534	880	7184	2585	3667	9789
1974	5324	1674	1887	4585	896	7269	2577	3650	9680
1975	5421	1689	1950	4762	907	7422	2586	3797	9468
1976	5432	1687	1953	4886	902	7613	2639	3922	9463
1977	5468	1669	1983	5008	888	7784	2671	4148	9393
1978	5509	1684	2019	5141	914	7974	2737	4292	9226
1979	5542	1658	2050	5314	950	8163	2757	4479	9193
1980	5609	1645	2048	5516	974	8335	2766	4570	9183
1981	5642	1650	2100	5651	973	8472	2758	4565	9071
1982	5694	1635	2152	5814	971	8634	2810	4582	8992
1983	5724	1623	2208	5958	975	8799	2841	4542	8839
1984	5698	1613	2220	6040	976	8926	2849	4544	8787
1985	5713	1629	2272	6109	962	8990	2848	4475	8728
1986	5677	1624	2283	6238	947	9059	2860	4410	8659
1987	5671	1678	2305	6608	942	9221	2837	4281	8459
1988	5633	1695	2320	6866	941	9435	2805	4241	8432
1989	5652	1695	2309	7057	977	9525	2833	4150	8388
1990	5666	1726	2340	7263	999	9545	2827	4119	8289
1991	5664	1704	2373	7481	1016	9535	2812	4137	8283
1992	5694	1728	2373	7682	1044	9538	2822	4107	8230
1993	5744	1725	2432	7855	1023	9584	2789	4114	8140
1994	5726	1729	2437	7998	1035	9624	2730	4097	8114
1995	5768	1732	2458	8148	1027	9728	2743	4102	8077
1996	5713	1731	2449	8241	1026	9740	2771	4113	7976
1997	5657	1753	2449	8360	1034	9792	2762	4106	7931
1998	5613	1737	2437	8534	1001	9837	2748	4082	7886
1999	5562	1738	2454	8747	1015	9969	2762	4063	7734
2000	5554	1734	2456	8911	1018	10122	2756	4043	7727
2001	5547	1737	2483	8995	1033	10182	2745	4042	7633
2002	5530	1758	2467	9104	1055	10188	2708	3984	7575
2003	5578	1786	2480	9137	1076	10298	2708	3923	7513
2004	5547	1766	2461	9248	1069	10328	2747	3895	7468
2005	5582	1760	2463	9273	1102	10441	2736	3901	7378
2006	5564	1740	2475	9426	1092	10566	2723	3883	7247
2007	5595	1737	2507	9621	1103	10654	2707	3874	7154
2008	5629	1757	2539	9729	1116	10894	2678	3823	7107
2009	5690	1739	2580	9969	1134	11045	2701	3833	7054
2010	5776	1790	2583	10208	1149	11206	2744	3849	7047
2011	5816	1791	2651	10508	1166	11379	2814	3850	6985

Vedlegg 2 Besøkstall for hyttene. 2005-2009.

Forening	Hytte	besøkende	Betjening
Aust-Agder Turistforening	Hengeltjørnloftet	397	S
	Torsdalsbu	490	U
	Grunnetjørnsbu	658	S
	Granbustøyl	706	S
	Nutevasshytta	719	S
	Skarsvassbu	745	S
	Nystøyl	857	S
	Hovstøyl	1074	S
	Mjåvasshytta	1713	S
	Berdalsbu	2384	S
	Tjørnbrotbu	3085	S
Kristiansand og Opplandss Turistforening	Stakkedalen	218	
	Tjønndalen	305	U
	Håhelleren	1135	U
	Stavskar	1276	U
	Bjørnevasshytta	1378	U
	Kvinen	1966	S
	Josephsbu	2003	S
	Svartnut	2522	S
	Sloaros	2860	S
	Bossbu	3375	S
	Lakkenstova	4165	S
	Øyuvsbu	5597	S
	Gaukhei	6199	B
	Stavanger Turistforening	Skåpet	145
Heiberghytta Grautheller		198	U
Fløristølen		312	U
Songedal		549	U
Kvannndalen		586	U
Grasdalen		705	U
Hovvatn		859	S
Eidavatn		899	S
Vassdalsjørn		1336	S
Little Aurådal		1346	S
Mostøl		1615	U
Kringlevatn		1949	S
Ådneram, anneks		2089	
Storsteinen		2113	S
Flørli		2194	U
Børsteinen		2246	U
Støle		2355	S
Krossvatn		2507	S
Melands Grønahei		2563	S
Lysefjorden Turisthytte		2808	
Stakken		2943	S
Bleskestadmoen		3287	S
Nilsebu		3918	S
Heibergtunet Storevatn		4228	
Holmavatn		5083	S
Langavatn		5096	S
Grautheller		6012	S
Tomannsbu		6864	S
Blåfjellenden		6877	U
Sandsa		7256	U
Sandvatn		7504	U
Viglesdalen		7571	U
Taumevatn		8639	S
Ådneram Turisthytte		10677	
Stranddalshytta		13674	B
Ådneram		14105	U
Preikestolhytta		21667	
Preikestolen Fjellstue		24281	
Haukeliseter		92701	B
Sum besøkende		2005 - 2009	327584
Gjennomsnitt pr år			65517

Kilde: Konkurransgrunnlaget fra Rogaland fylkeskommune.

**Verdiskaping og lokaløkonomiske virkninger av turistforeningenes virksomhet
– en studie fra villrein fjellene i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei**

I forbindelse med utarbeidingen av regionale planer for nasjonale villreinområder innhentes det supplerende kunnskap på flere områder. Denne rapporten omhandler den lokale verdiskapingen og lokaløkonomiske virkninger som kan tilbakeføres til turistforeningenes aktivitet i Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene og Setesdal Austhei. På grunnlag av regnskapsrapporter, beregninger og skjønn er samlet verdiskaping beregnet til 26-28 millioner kr og de lokaløkonomiske effektene estimert til 28-32 millioner kr. Alle beregninger referer seg til året 2010. En evt. økning av de lokaløkonomiske effektene antas å ligge primært i en økning i andelen lokale innkjøp av varer og tjenester. Det er der anslått et potensial på i størrelsesorden 10 millioner kr.

Turistforeningens virksomhet bidrar til å etablere felles aktivitetstilbud og arrangementer knyttet til friluftsliv, på steder som ellers neppe ville hatt slike tilbud.

Rapport nr.: 12/2011
ISBN nr: 978-82-7356-687-4